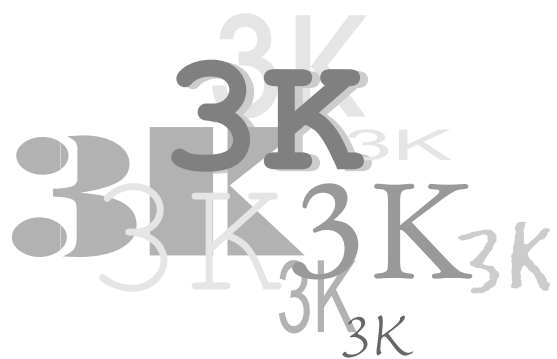

KÖNYV
KÖNYVTÁR
KÖNYVTÁROS

*„Tiszteled a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn.”
(gróf Széchenyi István)*

Nemzeti könyvtári tanulmányi ösztöndíj

Az Országos Széchenyi Könyvtár pályázatot hirdet könyvtárszakmai tanulmányi ösztöndíj elnyerésére, négy fő mesterszakos hallgató számára.

Az ösztöndíj célja, hogy támogassa azokat a könyvtári hivatás iránt érdeklődő nappali tagozatos egyetemi hallgatókat, akik az új generáció képviselőiként gazdagítani kívánják a nemzeti könyvtárat, részt kívánnak venni tudásukkal és elkötelezettségükkel a szakmai fejlődésben, a rohamosan változó világhoz való alkalmazkodásban.

Az Országos Széchenyi Könyvtár (továbbiakban: OSZK) a következőket biztosítja a nyertes pályázók számára:

- ösztöndíj a tanulmányok befejezéséig (maximum 24 hónapig) a tanulmányi eredmény függvényében;
- az ösztöndíj mértéke a tanulmányi eredmény függvényében havonta 60.000 Ft/70.000 Ft vagy 80.000 Ft;
- szakmai mentorok segítsége a diplomamunka témaválasztásához és megírásához;
- szakmai gyakorlat biztosítása a nemzeti könyvtárban;
- a diploma megszerzését követően munkavégzésre irányuló jogviszony létesítése (közalkalmazotti kinevezés) MA diplomájának megfelelő munkakörben határozott időre, de legalább a támogatott időnek megfelelő idő mértékéig. A határozott idő leteltével a szerződés határozatlan időtartamúra módosítható.
- további karrierlehetőség.

A felhívás folytatása a hátsó borítón található ...

A pályázatot feldolgozó, tájékoztató könyvtáros, illetve történész, irodalomtörténész szakterületekre lehet benyújtani.

A feldolgozó, tájékoztató könyvtáros területre azok pályázhatnak, akik

1. informatikus könyvtáros szakon BA végzettséget szereztek,
2. felvételt nyertek szakirányú MA képzésre, vagy legalább egy évük van még hátra a szakirányú MA képzésből.

A történész, irodalomtörténész szakterületre azok pályázhatnak, akik

1. történelem és/vagy magyar szakon BA végzettséget szereztek,
2. felvételt nyertek szakirányú MA képzésre, vagy legalább egy évük van még hátra a szakirányú MA képzésből.

A pályázatot postai úton lehet benyújtani az **Országos Széchenyi Könyvtár 1014 Budapest, Szent György tér 4-5-6.** címre.

A borítékra kérjük ráírni: „Nemzeti könyvtári tanulmányi ösztöndíj”.

A pályázat beadásának határideje: 2017. szeptember 30.

A pályázatról részletes információ található a www.oszk.hu/osztondij címen, illetve telefonon a 06/30-65-77-616 számon kérhető tájékoztatás.

Sok sikert kívánunk a pályázathoz!

(A háttér: Johann Ender: Gróf Széchenyi Ferenc c. (1823) festménye.)

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

26. évfolyam 8. szám

2017. augusztus

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Barátné Hajdu Ágnes:** Az élet minősége. Könyvtárosok a társadalom
szolgálatában 3
- Hörcsik Richárd:** Gutenberg találmánya és a mai kihívások 6

Műhelykérdések

- Benke Dániel – Musztács Krisztián:** Iskola és könyvtár egy csapatban?
Együttműködés Nagykanizsán 11
- Kocsisné Baán Mária – Espán Edina:** Hagyomány és innováció – A könyvtárak
szerepe a felsőoktatás megújulásában 19

Konferencia

- A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 49. Vándorgyűlésének díjazottjai 28

Extra Hungariam

- Egyházi Dóra:** Az egyetemi könyvtárak lehetőségei Szlovákiában, egy Y generációs
igazgató szemével 29
- Grünvald Alexandra:** Gustav Klimt könyvtárosa lettem 34

Olasás

- Mayer József:** Életminőség – olvasás nélkül? 42

Könyv

- Mezey László Miklós:** „Hézagpótló ellensúly” 50

From the contents

- Ágnes Hajdu Barát:* Quality of life. Librarians serving society (3)
Mária Baán Kocsisné – Edina Espán: Tradition and innovation. The role of libraries in higher education innovation (19)
József Mayer: Quality of life – without reading? (42)

Cikkeink szerzői

Barátné Hajdu Ágnes, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet tanszékvezető egyetemi docense; *Benke Dániel*, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár könyvtárosa; *Egyházi Dóra*, a komáromi Selye János Egyetem Egyetemi Könyvtárának igazgatója; *Espán Edina*, a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum e-Learning Centrumának vezetője, főkönyvtáros; *Grünvald Alexandra*, a bécsi Belvedere Múzeum Kutatóközpontjának könyvtárosa; *Hörsik Richárd*, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára, országgyűlési képviselő; *Kocsisné Baán Mária*, a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum e-Learning Centrumának senior tanácsadója, a Miskolci Egyetem ny. docense; *Mayer József*, oktatáskutató, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet; *Mezey László Miklós*, az OSZK ny. munkatársa, a 3K volt főszerkesztője; *Musztács Krisztián*, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár könyvtárosa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné, Mezey László Miklós,
Németh Márton, Szeifer Csaba, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Béres Judit

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Barátné Hajdu Ágnes

Az élet minősége. Könyvtárosok a társadalom szolgálatában¹

Tisztelt Vendégeink, kedves Kollégák!

Az idén nyolcvankettedik évfordulóját ünneplő Magyar Könyvtárosok Egyesülete immár 49. vándorgyűlését tartja a vendégszerető Miskolc városában, ahol számos izgalmas téma, a megújulás lehetőségét magában hordó program várja kedves mindannyiukat. 2004 után tértünk vissza a Kultúra Magyar Városába (2008), amely 2010-ben megkapta az Értékgazdag Település címet is. Felejthetetlen perceket töltöttünk itt, és hasonlóan emlékezetes napokat ígérhetek az MKE elnöksége és a helyi szervezők nevében.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete mindig feladatának tekintette az új és innovatív szakmai kezdeményezések ösztönzését, támogatását és megismertetését; a tagság szakmai és általános ismereteinek, valamint kompetenciáinak folyamatos építését; önmaga szüntelen fejlesztését, múltjának szakszerű, hű feltárását, hagyományainak ápolását, a magyar könyvtáros társadalom szakmai érdekképviseletét a változó társadalmi körülmények között. Ezeknek a törekvéseknek az olvasztó tégelye minden évben a vándorgyűlés. Egész évi tevékenységünk esszenciája mellett az aktuális témánk által meghatározott területeken keressük a válaszokat a kihívásokra, oszthatjuk meg elképzeléseinket, tapasztalatainkat, megőrizve sokszínűségünket, nyitottságunkat a közgyűjtemények és kultúra egész területére.

A 2016-ban megalkotott stratégiánk jelmondata az *Erős könyvtárak, felkészült könyvtárosok* sokban meghatározza az előttünk álló feladatokat, ahogy tetten érhető az idei vándorgyűlésünk témájában is: *Az élet minősége. Könyvtárosok a társadalom szolgálatában.*

Az egyesület a vándorgyűlés központi témájául a szűkebb és tágabb társadalmi környezetünk életminőségének javítását, illetve kereteinek vizsgálatát tűzte ki. A témaválasztást az indokolja, hogy a könyvtárak szerte a világon, és jellemzően Magyarországon is kiléptek az évszázadok alatt megszokott statikus könyvtár-olvasó viszonyrendszerből, és számos, a társadalom számára egyéb területen is hasznosítható, segítő, támogató, ké-

pességfejlesztő, hátrányos helyzetet kompenzáló tevékenységet folytatnak – ezekkel is segítve a lakosság életminőségének javítását.

Idei témánk alapfeladatainkból, a környezet adta kihívásokból, és az ezekre választ kereső stratégiánkból formálódott. Hagyományosan megjelenik benne az IFLA idei konferenciájának központi gondolata: a *Könyvtárak. Szolidaritás. Társadalom*, akárcsak az Európai Parlament számos szakpolitikai törekvése, többek között a Marrakesh-i Nyilatkozattal, a szerzői jogokkal kapcsolatos tárgyalások, melyekben egyesületünk is aktívan részt vett. A várhatóan őszi végéig tartó folyamatban a szerzői jogokkal együtt tárgyalják azokat a Marrakesh-i elveket, amelyek a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek megjelent művekhez való hozzáféréseinek megkönnyítéséről szóló szerződés európai ratifikálásáról szólnak.

Témánk szorosan kapcsolódik az ENSZ Fenntartható fejlődési céljaihoz. Ahogy a most készülő IFLA szabvány, az Útmutató a hajléktalanoknak nyújtandó könyvtári szolgáltatásokról is említi, a könyvtárak nap mint nap demonstrálják, hogy segítik az ENSZ 2030 Agenda alapvető küldetésének teljesülését. Vagyis a *Leave No One Behind, Senkit nem hagyunk el/Senkit nem hagyunk magára* elve – az nem ábránd, hanem a valóság a könyvtárakban.

Az életminőség az életszínvonalnál tágabb fogalom. Az életszínvonal összetevőin kívül magába foglalja az emberek közérzetét befolyásoló egyéb tényezőket is, pl.

1. a környezet kulturáltsága, esztétikája
2. a környezetvédelem színvonala
3. az emberi kapcsolatok kulturáltsága
4. a szabadidő mértéke, s annak eltöltési lehetőségei
5. a kívánt életforma kialakításának lehetősége.

Mindehhez szorosan kapcsolódnak a könyvtárak tevékenységeikkel, könyvtárosaink elhivatott emberségével. De most egy percre lépünk ki a nemes szerepünkből, és gondoljunk Ranganathanra – már csak az évforduló okán is –, amikor azt mondja, hogy a könyvtáros is ember. Nekünk is van életszínvonalunk, életminőségünk... A Magyar Könyvtárosok Egyesülete kötelessége ezen életszínvonal emelésének képviselője.

Ugyanakkor építünk a civil szerepvállalás fontosságára és nem kerüljük meg a felelősség kérdését sem, hiszen az életminőség javítása nemcsak egy feladat, egy küldetés mindannyiunk számára, hanem soha, egyetlen pillanatra sem megkerülhető, elfelejtendő kötelesség is.

Külön hangsúlyt kap az életminőség kérdése a reformáció 500 éves évfordulóján. A reformáció, mely könyvet, anyanyelvű Bibliát akart mindenki kezébe adni. Kassai Gyula lévai lelképásztor, barsi esperes szavaival: „A reformáció olyan ív, amely több évszázadot átölel, ma is tart, és minket is magába zár. A hit folyamatossága és annak feltűnő ereje jellemzi.”²² Konferenciánkon nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy közvetlen kapcsolat van az olvasni tudás szintje és az életminőség között. Mindezekről számos előadást hallhatnak majd az egyes szekciókban, ugyanakkor a kirándulások egyike is a Reformáció 500 éve alkalmából járja végig Vizsoly és Gönc emlékhelyeit.

2017-ben Miskolc, Európa egyik legrégebben lakott területe, ad otthont a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 49. vándorgyűlésének. Abba a városba jöttünk, ahol a gótikus avasi templom harangjátéka emlékeztet bennünket az idő múlására, abba a városba, ahol az 1997-ben felgyújtott Deszkatemplomot közadakozásból és állami támogatásból alig

két év alatt újjáépítették. A gazdag művelődéstörténeti örökséggel, ugyanakkor a jelenben is pezsgő kulturális élettel, színvonalas egyetemmel rendelkező város kiváló helyszíne a könyvtárosok éves szakmai seregszemléjének. Plenáris és szekciós rendezvényeinket remek körülmények között rendezhetjük itt meg. A természeti adottságok, néprajzi és történelmi emlékekben gazdag vidék számos kirándulási lehetőséget kínál az idelátogató több száz kolléga számára a találkozótól kezdve az azt követően. A gondos és szerető házigazdáknak köszönhetően felejthetetlen napokat élünk meg ismét ezen a nyáron. A sok érdekes előadás, konzultáció mellett alkalmat találunk majd a személyes találkozásokra, a baráti és szakmai beszélgetésekre, de a város és az itt működő könyvtárak életének megismerésére is.

Köszönöm a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár és a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum munkatársainak és segítőinek, valamint a MKE Borsod Megyei Szervezet tagtársainak, hogy a fáradságot nem ismerve készítettek elő rangos rendezvényünket, ötleteikkel gazdagították elképzeléseinket, vendégszeretetük segítségével otthon érezhetjük magunkat és hivatásunkat meghatározó kérdésekről folytathatunk beszélgetéseket, hallgathatunk előadásokat, hogy majd hazatérve, az új ismereteinkre alapozva még jobban tudjuk ellátni feladatainkat, környezetünk, sőt az egész társadalom életminősége javítása érdekében.

Mindenkinek jó töltökeztést, nagyszerű előadásokat, remek beszélgetéseket, sikeres konferenciát kívánok!

Jegyzetek

1. Elhangzott 2017. július 5-én, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete „Az élet minősége – a könyvtárosok a társadalomért” 49. miskolci vándorgyűlésén, a nyitó plenáris ülés köszöntő beszédéeként.
2. Jakus Ágnes: Kort formálunk vele
<http://honlap.parokia.hu/hir/mutat/7112/>

⇐ Barátné Hajdu Ágnes előadása

A vándorgyűlés díjazottjai ⇐

Hörccsik Richárd

Gutenberg találmánya és a mai kihívások¹

Tisztelt Államtitkár Asszony, Elnök Asszony, Rektor-helyettes Asszony,
Alpolgármester Úr, Hölgyeim és Uraim, Kedves Kollegák!

Mint Abaúj és Zemplén országgyűlési képviselője, sok szeretettel köszöntök a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Vándorgyűlésén megjelent minden kedves tagot, vendéget. Megtisztelő volt számomra, hogy elnök asszony felkért egy vitaindító előadásra. Talán sokan megkérdezik Önök közül, hogy mit keres egy országgyűlési képviselő a könyvtárosok között. Azért bátorkodtam elvállalni ezt a rövid előadást, mert úgy érzem, hogy több kötődésem van a könyvtárakhoz, a könyvtárügyhöz, mint más országgyűlési képviselőknél. Egyrészt azért, mert tizenöt éven keresztül a rokon szakmában tevékenykedtem mint levéltáros, levéltár igazgató, és nagyon sok kötődésem volt a könyvtárakhoz. Másrészt pedig mint gyakorló egyetemi tanár, számomra igazán a második otthon a könyvtár, a levéltár mellett: a kutatásnak az a helye, ahol igazán otthon érzem magam és kutathatok, és erre buzdítom minden hallgatómat is.

Először is szeretnék gratulálni a helyszínválasztáshoz, Isten hozta Önöket Miskolcon! Úgy érzem, hogy erre predesztinálja ezt a várost nemcsak a múltja, hanem a jelene is. Megmutatni Önöknek ez alatt a két-háromnapos konferencia alatt, hogy mit jelent, ha az élet kérdéseket tesz fel nemcsak egy társadalomnak, hanem egy városnak, egy régióknak. Erre, úgy hiszem, Miskolc a legjobb válasz.

Hiszen itt Miskolcon a múlt század során, az idősebbek talán még emlékeznek rá, nagyléptékű iparfejlesztésekre került sor, ami fontos technológiai központtá tette a megyeszékhelyet. Más kérdés, hogy ez az erőltetett iparosítás négy évtized múlva a város gazdasági rendszerének az összeomlásához vezetett. A rendszerváltoztatást követően az egyik napról a másikra eltűnt a stabil megélhetést biztosító, legfontosabb munkaadó.

Mivel a vas és acél korszakát felváltotta a *Neumann-galaxis*, magát a várost és a közösséget is folyamatos kihívások érik azóta. Ahogy Nyugat-Európa országaiban sem találták meg igazán a nehéziparra épült régiók a felzárkózás legjobb receptjét, úgy Miskolc sem

ért az út végére még, ám úgy hiszem, hogy az eredmények dicséretesek. Amellett, hogy az egyre bővülő ipari parkba a nehézipar helyett megújuló XXI. századi technológiára épült ipart hoz, ami munkahelyek ezreit teremtette és teremti, ahogy hallottuk, a történelmi városrészek rendbehozatalára irányuló erőfeszítései is rendkívül eredményesek. Ezért gondolom azt, hogy a XXI. század kihívásairól hol máshol lenne érdemes beszélni, mint Miskolcon, hol lenne érdemes beszélni arról, hogy hogyan fordíthatjuk a javunkra azt a technikai fejlődést, ami a világunkat felforgatta és felforgatja.

Másodszor, szeretnék gratulálni a konferencia tematikájának az összeállításához, hogy ezt a szlogent hozták a résztvevők elé: „*Az élet minősége – a könyvtárosok a társadalomért?*”. Talán az előbb elmondottakból is következik az, hogy a Vándorgyűlés problémafelvetése időszerű. Más szavakkal: *miként tebetik minőségivé életünket a könyvtárosok változó világunkban?*

Előljáróban szeretném kiemelni a „*minőségi élet*” kifejezést, mivel manapság talán ezzel kellene a legtöbbet foglalkozni. Egyáltalán, Hölgyeim és Uraim, *mi a minőségi élet?* Egészségesek, jókedvűek és gondtalanok az emberek, akik a minőségi életet élik? Bizonyosan szűk ez a lehatárolás. Az embert ugyanis az különbözteti meg a többi élőlénytől, hogy nemcsak érző lény, hanem gondolkodása szofisztikált, cselekvéséhez szerszámokat készít és használ, amelyek ma már nem a túléléshez, hanem a kényelmes élethez szükségesek.

Azt is tudjuk, hogy a szofisztikált gondolkodásnak rendkívül fontos alapja a tudás, ami a tapasztalati tudás mellett nyilvánvalóan tanuláson is alapul. Fontos eleme az emberiségnek emellett a kultúra is: a zene és az irodalom élvezete, a különböző műalkotásoknak a megcsodálása valahol egy legbelsőbb igény kielégítésével kapcsolódik össze. A szépség és a kifejezőkészség magaskolájának megismerése iránti vágy egy olyan attribútum, ami kifejezetten az emberé, a homo sapiens-é. Ezeknek az igényeknek a kielégítésében is fontos szereppel bírtak és bírnak a könyvtárak, mai divatos kifejezéssel élve megosztják a tudást a széles nyilvánossággal, egyenlően és korlátozásmentesen teszik elérhetővé közös örökségünket mindenki számára. Ha nem így működnének a könyvtárak, bizonyára a minőségi élet is más értelmet nyerene.

De hogyan kerülünk mi ide, mint Pilátus a krédóba, Tisztelt Hölgyeim és Uraim? Úgy érzem, fontos megvizsgálni, hogy feladataink teljesítését, hivatásunk gyakorlását miképpen befolyásolja ez a folyton gyorsuló világ – úgy hiszem, talán ez a legfontosabb kérdés akkor, amikor a könyvtárak és a könyvtárosok helyzetéről kell szót ejtenünk. Amennyiben pillanatképet szeretnénk kapni arról, hogy mi a helyzet 2017-ben itt Európában, akkor azt kell mondjam, újra kell értelmeznünk, hogy mit értünk Gutenberg-galaxison.²

Nézetem szerint ismét komolyan előtérbe kerülnek azok a kérdések, amelyeket Marshall McLuhan³ ötvenöt évvel ezelőtt korszakos művében leírt. Gondoljunk csak bele: ma már több mobiltelefonos előfizetés van Magyarországon, mint ahány magyar állampolgár él a határokon belül. Számítógépek nélkül élni talán tudunk, de dolgozni, ügyet intézni ma már nem lehetséges: ezt mutatják az elmúlt hetek számítógépes vírus-támadásai is, amikor üzemek, kórházak álltak le a számítógépes rendszer diszfunkciói miatt. A gyermekeink már készségi szinten élik meg a mobiltelefonok és a számítógépek világát: ahogy egy témában született publikáció szerzője is megjegyzi, mi, a hatvanas-hetvenes generációk, a számítógépkorszak előtt születettek használjuk a számítógépeket, a fiatalabb generáció pedig számítógépezik.⁴ Kétségkívül micsoda különbség van a két fogalom között! A könyvek szerencsére nem tűntek el, de megszűnt kizárólagos szerepük

a tudáshordozás tekintetében. Megjelentek az e-könyvek, és az internet révén korlátlan lehetőségek nyílnak arra, hogy információkat szerezzünk.

Ahogy elnök asszony említette, helyes és célszerű, hogy erre a helyzetre a könyvtáros társadalom reagáljon, hogy stratégiát készítsen a holnapra.⁵ Bár a statisztikák a beiratkozások számát vizsgálva biztatóak, nézetem szerint ennél többre van szükség: meg kell ragadni egy olyan kontextust, egy olyan kompetenciát, amelynek segítségével a könyvtárosok előrébb is léphetnek, és szerepük fontosabbá válhat, mint eddig bármikor a történelem során. Ezt a kontextust érdemes úgy megközelíteni, hogy a jelen korszakunk változásait vizsgálva levont általános következtetéseket vesszük számba. Ezt szeretném nagyon röviden elmondani öt pontban.

Először is, a jelen korszakunknak fontos jellemzője, hogy nemcsak felgyorsult az információáramlás, hanem a rögzítésre kerülő információk köre is nagymértékben bővült. A „*tű a szénakazalban*” elmélet ma már napi problémaként jelenik meg sokak számára: nagyon fontos, hogy megfelelő nyelveken tudjuk, hogy az adott kérdés kapcsán milyen keresőszavakat, milyen kifejezéseket kell használni ahhoz, hogy a rendelkezésünkre álló adatbázist érdemben átvizsgálhassuk. Korábban a szájról szájra mondottak kivételével a tudás megismerhetőségét a könyvtárakban található könyvek összessége tette lehetővé, mostanra azonban, figyelembe véve a digitalizálási munkálatok tempóját, bizony, az információk döntő többsége – formai vagy más kötöttség nélkül – elérhető az interneten.

Másodszor, már ma is rendkívül fontos, hogy az információkat megtalálni, értékelni és feldolgozni képes szakemberek álljanak rendelkezésre, de ez talán még fontosabb lesz a jövőben. A könyvtárosok fő tevékenységi köre nyilvánvalóan a rájuk bízott hatalmas kincsnek a kezelése, gondozása és elérhetővé tétele marad, de még inkább kidomborodik az a képesség, ami sokak számára elérhetetlen: az információk megtalálásának képessége. Úgy vélem, hogy az adott tudományág részletes ismeretétől függetlenül is léteznek olyan heurisztikák, amelyek legalábbis lehatárolják a szénakazalban azt a szalmacsomót, amiben a tűt megtalálhatjuk.

Harmadszor, amikor a Gutenberg-galaxisra vonatkozó jóslatokat többen cáfolni próbálták a szakirodalomban,⁶ olyan érveket sorakoztattak fel, amelyek legalábbis átértékelésre szorulnak napjainkban. A nyomtatott újságok piaca fokozatosan visszaszorul, és egyre több könyvnek jelenik meg már az e-olvasóra tölthető verziója is. Mégis örömmel tapasztaljuk az elmúlt év statisztikai könyvébe tekintve, hogy bizony, nőtt a beiratkozott olvasók száma, vagyis az igény folyamatos a könyvtárak iránt.⁷

Számomra itt egy új fogalom jelenik meg: a *közösségi dimenzió*! A közösségi dimenzió nemcsak abban a száraz tényben mutatkozik meg, hogy a könyvtárak elérhetővé teszik a tudást számunkra, hanem abban is, hogy maguk a könyvtárak válnak a közösség számára fontos esemény helyszínévé. Azt is mondhatnánk, hogy ebben látszólag semmi újdonság nincsen, hiszen a könyvtárosok eddig is rengeteget tettek azért, hogy a könyvtárak a tágabb értelemben vett tudástranszfer helyszínéül szolgáljanak. Sok példát lehetne hozni, például a sárospataki városi könyvtár, vagy a budakeszi könyvtár⁸ munkatársai a költségvetési szempontból nehéz időkben is kitartóan szerveztek kirándulásokat, tartottak a kisiskolásoknak foglalkozásokat és rendeztek a kismamáknak összejöveteleket, hozzájárulva a társadalmi kohézió megerősítéséhez is.

Itt szeretném megköszönni a megyei II. Rákóczi Ferenc Könyvtár igazgatójának, dr. Prókai Margitnak és munkatársainak azt a kiváló munkát, amit az Emberi Erőforrások

Minisztériuma által lehetővé tett „*könyvtár-megújítási programban*” végeztek.⁹ Elég, ha csak a választókerületemre gondolok, ott fent egész északon, Abaúj és Zemplén legeldugottabb településein, hogy mit jelent egy kis faluban egy ilyen könyvtárnak az újjáélesztése, felújítása, hogy nemcsak könyveket, hanem számítógépeket helyeznek el, igazi közösségi térre téve ezeket, például Révleányváron, Filkeházán vagy Golopon. Járva a választókerületet, ezek a könyvtárak nem maradtak üresen a megnyitás után sem, hanem ma is használják az idősek mellett a fiatalok is. Köszönöm ezt a munkát, Igazgató Asszony, és köszönöm a minisztériumnak is, amely ezt a programot létrehozta.

A könyvtárban ugyanúgy megtalálja számítását a magányosan olvasó regénykedvelő, mint a barátaival vagy barátnőivel együtt tanuló egyetemista. A közösségszervezési funkció is egy olyan eleme a könyvtárosi munkának, ami tovább erősödhet a jövőben, és ennek a legfontosabb okát abban látom, hogy jelen világunk élményekre kihegyezett. Mindig valami különlegességre, szokatlanra, újra vágyik a jelenkor embere, és sokszor nem becsüli meg azt a hagyományt, amit egy adott intézmény vagy közösség felmutat, hanem interaktivitásra, állandóan új impulzusokra vágyik. Ebből józan paraszti ésszel végiggondolva az következik, hogy ugyanazon impulzus sokadszorra már nem bír az újdonság erejével, így újabb élményeket, újabb impulzusokat kell, hogy kibocsásson a könyvtár, annak érdekében, hogy vonzó legyen a polgár számára.

Negyedszer, a könyvtárakba bevonzott, kütyükön nevelkedett fiatal generációk sokat adnak az *életérzések*re. Amikor beiratkoznak egy könyvtárba, sokat számít a lokáció és az állomány kiterjedése mellett a hely hangulata, változatossága, a termék tagolásától azok berendezéséig. Az olvasók sokszor kötődnek egy bizonyos sarokhoz vagy teremhez, melynek visszatérő vendégeivé válnak. Más generációk számára meg az a fontos, hogy a kutatómunkát nyugodt körülmények között tudják végezni, és vannak, akik pedig kifejezetten a kölcsönözhető könyvek miatt iratkoznak be. Láthatjuk: megannyi igény és megannyi lehetőség. Úgy vélem, önmagában véve ez a sokszínű igénypaletta is mutatja azt, hogy a minőségi élet a legkülönbözőbb módokon érhető el az olvasóközönség egyes tagjai számára. Ez is mutatja, hogy nem a könyvek korszaka ér véget, hanem más feladatok is megjelennek, amelyek az eddigi legfontosabb célok mellé továbbiakat emelnek.

Végül az ötödik pont: a *könyvtárosok multifunkcionálissá* váltak. Gondozzák a könyvtárat, vizsgálják az olvasási szokásokat, selejtezik a felesleges könyveket, bővítik az állományt új könyvek vásárlásával, digitalizálják a dokumentumokat, adatbázisokat építenek, ezeket elérhetővé teszik, és a beiratkozók rendelkezésére bocsátják. Nem hagyhatjuk tehát, hogy háttérbe szoruljon a könyvtárosok könyvekkel kapcsolatos tudása, hiszen a rendezett és hiteles adatokon alapuló tudásbázisok építése hiányában, az internet világában sokkal elveszettebbek lennénk.

Hadd hozzak fel egy pozitív példát, a Borsodi Digitális Könyvtár¹⁰ munkáját! A megyei II. Rákóczi Ferenc Könyvtár Digitális Gyűjteményében a nemzeti kulturális örökség részét képező, helytörténeti értékkel bíró, valamint a regionális igények kielégítésére is alkalmas dokumentumok digitalizált változatát teszi elérhetővé. A kollégák arra törekedtek, hogy a megyén belüli és nemzetközi összefogással minél több, a történeti megye – Borsod, Abaúj, Zemplén, Gömör, Torna megyék - kutatását támogató kiadvány digitalizált változata is hozzáférhetővé váljon.

További céljuk volt, hogy ezeket a dokumentumokat megőrizzék, és a különböző kiállításokon szerepeltessék. Nagyon fontos, hogy ez segíti nemcsak az egyetemi munkám

során a szakdolgozatírókat, hanem azon helytörténészeket is, akik itt, a megyében dolgoznak. Úgy vélem, hogy a *Gutenberg- és a Neumann-galaxis párbuzsama* rendkívül találó: egy olyan világban élünk, ami újabb és újabb kompetenciákat követel meg tőlünk. Ezzel egyidejűleg sajnos észrevétlenül vesznek el olyan képességeink, amelyek a használhatatlanná váló kütyük hiányában létfontosságúak lehetnek a számunkra.

Sokan azt mondják manapság, hogy az élethosszig tartó tanulás létfontosságúvá válik, de azt is mondják, hogy ez a különböző szakmák változása, feladatbővülése miatt van így. Úgy vélem, hogy a könyvtárosokat nem érheti készületlenül a Neumann-galaxis kiteljesedése. Rendszerező készségük, jelenleg is széles körű feladataik predesztinálják őket arra, hogy világítótornyoként magasodjanak abban a korban, amikor a szénakazlak között bolygó, tudásra éhes polgárok iránymutatásra vágynak az információk keresése közben.

Ezen a két napon tehát olyasmiről beszélünk, ami olyan, mint a jó tokaji bor: az idővel csak egyre értékesebb lesz. Azt kívánom mindnyájuknak, hogy büszkeséggel tekintsenek a hivatásukra. Meggyőződésem, hogy Magyarország felemelkedése a kiművelt emberfőkben van, a kiművelt emberfőkhöz pedig a könyvtárakon keresztül vezet az út.

Jegyzetek

1. Elhangzott a Magyar Könyvtárosok Egyesülete „*Az élet minősége – a könyvtárosok a társadalomért*” 49. miskolci vándorgyűlésén, 2017. július 5-én, a nyitó plenáris ülés szakmai előadásaként.
2. Ambrus Attila József: *A Gutenberg- és a Neumann-galaxis: Könyvek és könyvtárak, olvasók és könyvtárosok a harmadik évezredben*. Pécs, 2010. 11. o. Elérhetőség: <http://mek.oszk.hu/08500/08595/08595.pdf> (2017.07.12.)
3. Marshall McLuhan: *The Gutenberg Galaxy. The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press, 1962. Magyarul: *A Gutenberg-galaxis. A tipográfiai ember létrejötte*. Budapest: Trezor Kiadó, 2001.
4. Z. Karvalics László: *A gyermek második évszázada*. Internet Kalauz, 1999/12. sz. 58-59. o.
5. *A korszerű könyvtár küldetése és feladatai – előzetes szakmai vitaanyag a stratégia elkészítéséhez*. Elérhetőség: <http://vandorgyules-eger.ektf.hu/vitaanyag.pdf> (2017.07.12.)
6. Mark Y. Herring: *Tíz ok, amiért az internet nem helyettesítheti a könyvtárat*. Könyvtári Figyelő, 47. évf., 2001/4. sz.
7. *A bázis a 2000. évi adat*. Elérhetőség: <http://ki.oszk.hu/content/magyarorszag-konyvtarak-statisztikai-adatai> (2017.07.12.)
8. Béresné Dávid Magdolna: *Beszámoló a Nagy Gáspár Városi Könyvtár 2010. évi tevékenységéről*. Elérhetőség: https://varoshaza.budakeszi.hu/letoltes/024hat_mell%C3%A9klet.pdf (2017.07.12.)
9. Venyigéné Makrányi Margit: *Megújuló könyvtárak – megújuló szolgáltatások*. Könyvtári mappa – A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei könyvtárosok lapja. 2015/1. sz., 2-5. o. Elérhetőség: http://epa.oszk.hu/03000/03007/00001/pdf/EPA03007_konyvtari_mappa_2015_1.pdf (2017.07.12.)
10. *A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár Digitális Gyűjteménye*. Elérhetőség: <http://www.rfmli.hu/digitkonyvtar/> (2017.07.12.)

Iskola és könyvtár egy csapatban?¹

Együttműködés Nagykanizsán

Ha valaki kezébe veszi Ernest Hemingway *Akiért a harang szól* című regényét, akkor biztos, hogy találkozni fog John Donne angol költő egyik versével, amelyben elhangzik a következő gondolat: „Senki sem különálló sziget.” Rengeteget gondolkoztam ezen az idézeten, és az egyik hitvallásommá is vált. Legtöbbször az emberi kapcsolatainkra értjük, hogy senki sem lehet egyedül, mindenkire oda kell figyelni, senkit sem lehet magára hagyni. De én egy kicsit tovább gondoltam, és feltettem a kérdést, hogy akkor mi a helyzet az intézményeinkkel. Mennyire életszerű a kapcsolat az olyan városi intézmények között, amelyeknek ráadásul hasonló céljaik is vannak? Gondoljunk csak bele! Minden városban működik városi vagy megyei könyvtár, emellett pedig minden városi iskolának van saját iskolai könyvtára. Tudjuk, hogy kik is a könyvtárosok az iskolai könyvtárakban? Milyen problémákkal küzdenek? Az iskolai könyvtárosok használják a városi könyvtárakat? A legfontosabb kérdés pedig: tudjuk egymásról, hogy léteünk? Ezek a gondolatok merültek fel bennünk, mígnem eljutottunk odáig, hogy mi lenne akkor, ha rendszeresen megjelenne egy városi könyvtáros az iskolai könyvtárakban, ahol közös célokért dolgoznának.

Nagykanizsán egy újfajta együttműködési kísérletet hajtottunk végre, amelynek eredményeit, tapasztalatait szeretnénk ismertetni, emellett egy több éve tartó projektünket, az *Élő történelem teabáza*t fogjuk bemutatni. Mindketten rendelkezünk történelem szakos végzettséggel is, amelyet szerettük volna kamatoztatni a könyvtár és a gyerekek javára. Ennek eredményeképpen ez a programunk már évek óta népszerű a könyvtár falain kívül, együttműködünk iskolákkal, települési könyvtárakkal. Az itt szerzett tapasztalatokra is tudtunk építeni, amikor belevágtunk a másik együttműködési projektünkbe.

Alapkoncepció

Az alapkoncepciónk az volt, hogy heti rendszerességgel eljussunk az iskolákba. Itt a hangsúly a rendszerességen volt, hiszen a célunk egy baráti viszony kialakítása a gyerekekkel, amit az állandó jelenléttel lehet a legbiztosabban fenntartani.

A legfontosabb pedig, hogy új, népszerű könyveket juttassunk a gyerekek kezébe. Az iskolai könyvtárakban ez nem a legjobban megoldott feladatok közé tartozik. Ha a

statisztikákra nézünk, azt gondolhatjuk, hogy nincsen itt semmiféle probléma, hiszen minden évben megvan a kötelező állománygyarapodás. Igen ám, csak hogy ennek az állománygyarapodásnak több mint 90%-a a tartós tankönyvekre vonatkozik. Így nyugodtan kijelenthetjük, hogy a friss, kortárs irodalom darabjai nem, vagy csak nagyon ritkán kerülnek be az iskolai könyvtárak állományába. Az együttműködési gyakorlatunkkal ezen az állapoton is segíteni kívántunk.

Fontos kritériumnak tartottuk a könyvtáros személyét mint állandó tényezőt. Az ötlet nem új, csak új környezetbe van ültetve, itt elsősorban az iskolai rendőröket láttam jó példának. Miért ne lehetne minden iskolának saját városi könyvtárosa? A gyerekek ismerjenek meg minket, foglalkozzunk velük, legyünk a felnőtt barátaik, mutassuk meg nekik, hogy a könyvtár jó dolog, érdemes használni, érdemes olvasni. Beszéljessünk velük – és ha jól tesszük a dolgunk – nem csak az olvasmányélményeikről.

Ezen egyszerű, de fontos alapötletek mentén kezdtük meg a szervezést. Nagyon fontosnak tartom elmondani, hogy az iskolai könyvtárak létfontosságúak a gyerekek fejlődésében és olvasóvá, értő olvasóvá nevelésükben. Az általános iskoláskorú gyerekek nagymértékben függnek a szüleiktől. Ha nem hozzák be őket a városi könyvtárba, akkor nagy valószínűséggel kimaradnak ebből a szolgáltatásból, és jelentős hátránnyal indulnak azokkal a gyerekekkel szemben, akik rendszeres könyvtárhasználók. Vagyis ezek a gyerekek csak az iskolai könyvtárakban találkozhatnak könyvekkel. Ilyen szempontból nézve hatalmas nyomás van az intézményeken.

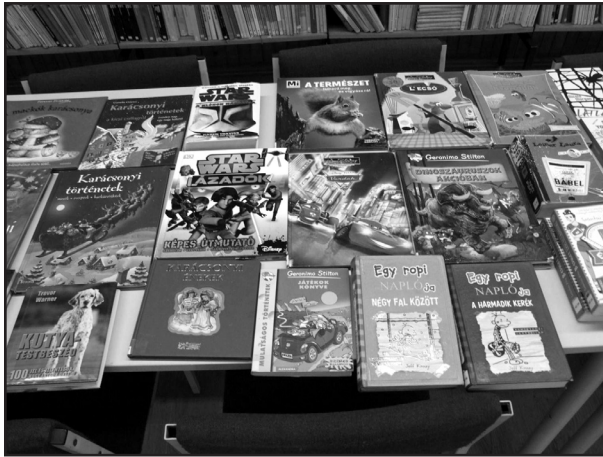
Kezdetek

Az első iskola, amellyel végigcsináltuk a projektet, a Zrínyi-Bolyai Általános Iskola Zrínyi utcai tagintézménye volt, ahol egy nagyon nyitott, nagy teherbírású könyvtárossal, Szántóné Iza Melindával kerültem kapcsolatba. Az első megkereséstől fogva nyitott volt és várta a közös munkát. Első körben egy „terepszemlét” tartottam a suliban. Látni akartam, milyen is a hely, mire kell felkészülnöm, emellett szoknom kellett az új környezetet. A tervezések után 2016 novemberében tudtunk ténylegesen kezdeni. Az első látogatás után a következő megállapításokra jutottam: az iskolai könyvtár anyaga teljesen elavult, új könyvek szerzeményezésére évek óta nincsen lehetőség. De még így is jelentős kölcsönzés van ebből a szegényes állományból. Az iskolai könyvtár technikailag nagyon jól felszerelt, van egy interaktív táblájuk, 5 darab számítógépük. Ezek a technikai fejlesztések nyilván különböző pályázatoknak köszönhetőek.

A legfontosabb, hogy az iskolai könyvtáros a városi könyvtárosban nem riválist látott, hanem lehetőséget. Ha gondolkodásban el tudunk jutni erre a szintre, akkor egyszerű dolgokra lehetünk képesek.

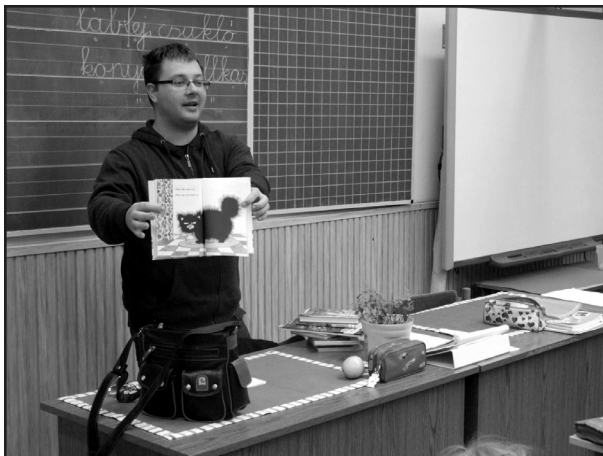
Az első látogatások

Az iskolai könyvtárba tett látogatásomra tudatosan készültünk. Osztályokat szerveztünk az iskolai könyvtárba, hogy bemutassuk nekik, hogy egy új szolgáltatás, lehetőség nyílik meg előttük, s ezt egy könyvajánlós órával fűszereztem meg a számukra. Első alkalommal kb. 40-50 darab könyvvel mentem, gondoltam, ez bőven elég lesz. Pozitív csalódás ért, mivel a gyerekek pillanatok alatt szétkapkodták az általam hozott könyveket. Komoly tanulság, hogy a 3-4. osztályos korcsoport nagyon nyitott az olvasásra és az új,

Az általunk kivitt könyvek

szép gyerekkönyvekre! Már az első alkalom során megjelentek igények, trendek. Nagy népszerűségnek örvendenek a Geronimo Stilton, a különböző Star Wars és a Ropi naplója könyvek. Érdekes tapasztalat, hogy kezdetben volt egy kevés időbeli lemaradás a városi gyerekkönyvtári trendekhez képest. Azok a könyvek, amelyek már nem forogtak olyan nagy számban a városi könyvtárban, azokat nagy örömmel várták az iskolai könyvtár olvasói. Az új könyvek hiányára is visszavezethető ez a tendencia.

Könyvajánlás közben

De említsük meg az oktatók, pedagógusok fontosságát is. A tanárnő, akivel a legelső alkalommal találkoztam, tudatosan felkészítette a gyerekeket a találkozásra. Több oktató is kereste a lehetőséget, hogy az ő osztálya is eljusson az iskolai könyvtárba és halljon az új lehetőségről. Természetesen túl szép lenne, ha sikerült volna mindenkét megszólítani, a valóságtól ez messze áll. Azoknak az oktatóknak az osztályából, akik semmilyen hajlandóságot nem mutattak, hogy megismerjék az új lehetőséget, sokkal kevesebb gyerek jött be a könyvtárba, és elsősorban „szájhagyomány” útján jutott el hozzájuk az információ.

Számomra megkérdőjelezhetetlen a pedagógus szerepe és felelőssége az olvasás terén, mi csak segítő kezet tudunk nyújtani, de azt nagyon szívesen tesszük. Nagyon ideillik az egyik tanárnő gondolata is: „Egy gyereknek azt kell olvasnia, amit szeret. Mindegy, hogy mit olvas, csak élvezze.” Ennek a gondolatnak a kiteljesítésében nem is tudok alkalmasabb partnereket elképzelni, mint a könyvtárakat, hát élünk ezzel a lehetőséggel!

Akikért érdemes csinálni

Az iskola vezetősége mellett se menjünk el szó nélkül, hiszen el is utasíthatták volna a kezdeményezést. Mondván, köszönik szépen, de „egy nagyon jól működő iskolai könyvtárunk” van. Higgycék el nekem, kaptunk hasonló válaszokat is. A Zrínyi iskola viszont meglátta a lehetőséget és ki is használta. Mindenben támogattak és élveztem a teljes bizalmukat.

Sok szó esett már a személyi kérdésekről és a közös munkáról. A feladat az iskolai és a városi könyvtárosra megosztva hárul. Minden próbálkozásnak, ötletnek közönség kell lennie. Mi is folyamatosan együtt dolgozunk és gondolkozunk. Hetente több e-mailt váltunk és tervezzük az adott heti programot.

A hatás

A legfontosabb eredmény és tapasztalat, hogy a gyerekek örülnek a változatos könyv kínálatnak, a friss könyveknek. Helyben, iskolaidőben, önállóan válogathatnak és kölcsönözhetnek. Ez számukra egy kényelmi szolgáltatás, de ne feledjük, sokaknak viszont az egyetlen lehetőség ahhoz, hogy egy városi könyvtár szolgáltatásaihoz hozzájusson. A könyvajánlás órák is hasznosnak bizonyultak, hiszen olyan könyvekre is rá lehet világítani, „amik nincsenek a levegőben”, nem olyan népszerűek (már) vagy egyszerűen kevesebb reklámot kaptak. A gyerekek keresik az általam ajánlott könyveket, ez fontos tapasztalat, hiszen ezáltal a gyerekek olyan könyveket is kézbe vesznek, amelyeket maguktól nem. Viszont azt is meg kell említenem, hogy úgy nem lehet a gyerekekkel foglalkozni, hogy nem ismerjük, és nem olvassuk a nekik szánt irodalmat. Hiteltelenné válunk, ha úgy ajánlunk nekik könyvet, hogy azt mi magunk sem olvastuk. A rendszeres megjelenésnek is meglett a várt pozitív eredménye, hiszen az állandó jelenlétem baráti viszonyt eredményezett a gyerekekkel, és ezt az élményt a világ minden kincséért sem cserélném el.

Eredmények

Az idei tanévben 627 db könyvet vittem ki az iskolába, ebből 1027 db kölcsönzést generáltunk. Jelenleg a Zrínyi iskolából 188 olyan tanuló van, aki aktívan a könyvtárunk olvasója, ebből 63-an a program keretében iratkoztak be a városi könyvtárba. Úgy érzem, a számok magukért beszélnek. Kérdésként vagy félelemként merülhet fel, hogy nem vesznek-e el a könyvek vagy nem teszik-e őket tönkre a gyerekek. A válaszom egyértelmű nem. Egyrészt a városi könyvtárban is előfordulhat, hogy egy könyv nem kerül vissza. Az idei évben a 627 db könyvből kettő maradt kint az egyik olvasónál, egy pedig tönkrement egy kis baleset után. Véleményem szerint ezek tűréshatáron belüli számadatok.

Természetesen a jövő évben is folytatjuk a közös munkát és reméljük, hogy egyre több iskolai könyvtárat sikerül bekapcsolnunk a projektbe.

Konklúzió

Az igény megvan a gyerekekben az olvasásra, de ezt új, népszerű könyvek nélkül nem lehet fejleszteni! Sok gyerek csak az iskolában találkozik könyvtári környezettel, ezért is elfogadhatatlannak tartom, hogy az új könyvek beszerzésére fordítható összeg 0 Ft! Véleményem szerint csak csapatjátékkal lehet előrébb lépni. Meg kell tanulnunk együtt dolgozni, partnert látni egymásban, mert ez a fejlődés, előrelépés egyik kulcsa. Fontosnak tartom kiemelni, hogy én sem vagyok gyermekkönyvtáros, ennek ellenére nagy örömmel csináltam végig ezt a projektet, egyáltalán nem tartom evidensnek, hogy csak a gyermekkönyvtárosok feladata lenne áthidalni ezt a szakadékot az iskolák és a városi könyvtárak között.

Azt tudom javasolni, hogy az iskolák és könyvtárak fogjanak össze! Legyen saját városi könyvtárosuk!

Benke Dániel

***

Élő történelem teaház – az alakítható projekt

Fontosnak tartjuk, hogy az iskolák és a városi könyvtár közötti együttműködés minél mélyebb és sokszínűbb legyen. Ezért a szolgáltatást, melyet az említett Zrínyi-Bolyai Általános Iskolában idén megkezdtünk, kibővítettük egy már korábban saját kereteink között kifejlesztett és bejáratott projekttel, melynek az *Élő történelem teaház* nevet adtuk.

Ez a program kb. 5 évvel ezelőtt indult. Ekkor felvetettük egy gyerekeknek szánt, ismeretterjesztő, történelemmel kapcsolatos előadássorozat lehetőségét, ami döntően a történelmi filmekre épült. Mindketten szerettük ugyanis a filmeket, és úgy gondoltuk, hogy ebben van potenciál. A filmek segítségével igenis lehet a fiataloknak újat mutatni, egy-egy történelmi témára, érdekességre felhívni a figyelmet, vagy egy már meglévő tudásra építve új, addig ismeretlen aspektusból is rávilágítani bizonyos kérdéskörökre.

Kezdetben ezt egy nyíltan, bárki számára meghirdetett programként képzeltük el. Minden fiatal, elsősorban középiskolásokat hívtunk, akiket bármilyen formában érdekelt a történelem, legyen az egy film, internetes tevékenység vagy iskolai tananyag. Sosem tanórát vagy teljesen frontális előadást hirdettünk, hanem egyfajta együtt gondolkodást, egy informális beszélgetést, szabadidő eltöltést szerettünk volna megvalósítani, ezért is szerepel a program címében a teaház szó. Ennek megfelelően a könyvtárba érkezőket meg is vendégteltük, igazi teaházzal készültünk. Egy-egy ilyen foglalkozás mindig könyv-kölcsönzési lehetőséggel is párosult.

A projekt az évek során folyamatosan változott, egyre többféle módon valósult meg. Az eredeti koncepció részben megmaradt, hiszen a kezdeti érdeklődés után lettek bejárattott csoportjaink, akik időnként azóta is rendszeres vendégeink a könyvtárban. A program nyíltan meghirdetett jellege azonban megszűnt, inkább előre egyeztetett időpontban, meghatározott csoportoknak szól. A teaház jelleg ugyan megmaradt, de egyre többször tekintünk el tőle, mert nem minden csoportnál megvalósítható. Egyre több történelmi témánk van, melyeket mint választási lehetőséget, minden esetben felajánlunk az érdeklődőknek, de mindig hangsúlyozzuk, hogy ha időnk és lehetőségeink engedik, kérésre nagyon szívesen készülünk a közönség számára olyan témával, ami számukra épp aktuális vagy érdekes lehet. Ezzel egyre több esetben élnek is, és a kész témáink között van több, ami nem a saját ötletünk, hanem kérés eredményeként jött létre. A jelenleg kész témáink listája a következő:

- Krisztus lovagjai és Allah katonái. A Mennyei Királyságtól szeptember 11-ig
- A szabadság vihara. A rettenthetlentől a hazafiig
- Párbaj: törvényes forradalom és szabadságharc 1848-49
- Szabadság és szerelem. 1956-os forradalom és szabadságharc
- Huszárok és nők forradalma. 1848-49 szerepei
- Egyházi és világi élet a középkorban, egy kicsit „lovagregényesen.”
- Elit alakulatok a történelemben az ókortól napjainkig
- Magyarország és az Árpádok
- Az első világháború – a 20. század szülőanyja

Minden témát részletesen kifejtettünk, filmes és könyves ajánlóval is elláttunk, melyek megtalálhatóak könyvtárunk honlapjának egyik aloldalán, a nagykar.hu/elotori oldalon. Megtalálhatóak vagyunk a Facebookon is, *Élő történelem teaház* néven.

A legnagyobb hangsúlyt mindig az alakíthatóságra helyeztük. Nagyon sokféle módon és sokféle közönség előtt jelentünk már meg a projekttel, sőt, több alkalommal a történelmi tematikától is eltértünk, mert éppen ilyen igénnyel találkoztunk. Szerepeltünk többek között könyvtári olvasótáborban, magyar kultúra napján, nemzeti ünnepi megemlékezésen. A célközönségünk is nagyon sokat változott. Eredetileg a középiskolás korosztályt céloztuk meg, nem titkolt szándékunk volt többek között a gimnáziumokkal való szorosabb együttműködés, hiszen ilyen intézmény közvetlenül a Halis István Városi Könyvtár mellett is található. A gimnáziumi körökben azonban nem találtunk partnerre. Úgy éreztük, hogy egyes általános iskolai könyvtárakhoz hasonlóan itt is inkább riválist, mint együttműködőt láttak bennünk. Egészen más volt viszont a szakközépiskolák és a környező települések általános iskoláinak reakciója. Az itt tanító tanárok ugyanis üdvözölték a lehetőséget, hogy egy színes, érdekes és teljesen ingyenes programot kapnak, melyet kiválóan be tudnak építeni saját tanmenetükbe, annak kiegészítéseként. Hiszen a prog-

Előadás előtt

ram során használt rövid filmjeleneteinknél arra törekedtünk, hogy azok nagyon lényegre törőek, látványosak legyenek, és képesek legyenek megragadni a gyerekek figyelmét. Sosem mi szeretnénk kimondani a fontos állításokat, ezt mindig rábízuk a jelenetekre, amelyek sokkal kifejezőbbek nálunk.

Komplex élményt igyekszünk nyújtani. Erre jó példa az első világháborús témakörünknek az a része, ahol az új típusú hadviselést, a vegyi fegyverek használatát mutatjuk be. Dokumentumfilm taglalja a mérges gázok bevetését, majd az ezzel szemben kialakuló védekező mechanizmusokat, egészen a maihoz hasonló gázálcok megjelenéséig. E mellé párosul egy játékfilm-jelenet (a *Nyugaton a helyzet változatlan* című filmből), majd körbeadunk egy második világháborús gázálcot, amely lényegében megegyezik a film-ben látottakkal, így kézzel foghatóvá is válik az élmény. Igyekszünk a történelmet az ő nyelvükre lefordítani, érthetővé és egyszerűvé tenni, megértetni velük, hogy amit a tankönyvek néhány sorban összefoglalnak, ott sokszor valóban hús-vér emberek küzdelme folyt, ahol tényleg életek voltak veszélyben, és sokan meghaltak. Egy-egy hatásos jelenet után ezt sokkal jobban át tudják érezni.

Nagyon fontosnak tartjuk még a nemzeti ünnepek érthetővé tételét. Az alapötletünkben annak idején kifejezetten mellőzni szerettük volna az 1848-49-es vagy az 1956-os témaköröket. Utólag azonban beláttuk, hogy ezek nagyon fontosak, hiszen még a felnőtt társadalom egy része sem tudja leírni, pontosan mit is ünneplünk március 15-én, október 6-án vagy október 23-án. Az ünnepi műsorok, beszédek erre nem mindig adnak választ, a felmerülő kérdéseket pedig a multimédiával szintén jól meg lehet válaszolni. Nem véletlen tehát, hogy ezeket a témaköröket kéri tőlünk messze a legtöbbször.

Az *Élő történelem teaház* tehát kilépett a Halis István Városi Könyvtárból, és megkezdte útját Nagykanizsán és a környékbeli településeken, iskolákban. A kistéleplési könyvtárak számára a KSZR-szolgáltatás keretein belül megvalósítható programmá vált. Jártunk már Nagykanizsa vonzáskörzetén túl, Zalaszentivánon is, ahol az 1956-os emlékévé rendezvénysorozatához kapcsolódtunk. Jelenleg pedig az általános iskolák körében a legnépszerűbb a projekt. Több olyan településen jártunk, ahol hátrányos helyzetű gyerekek vannak többségben. Az itt tanító pedagógusoktól sok pozitív visszajelzést kaptunk. Hangsúlyozták, hogy nagyon jó ez a filmes módszer, hisz ez által a gyerekek sok olyan filmmel találkoznak, amit maguktól valószínűleg sosem néznének meg. Előfordult, hogy a gyerekek

még napokkal később is emlegették a látottakat. Csapiban például meglepve tapasztaltuk, hogy a pedagógus azzal kezdte az órát, aminek keretében előadást tartottunk, hogy belülről kulcsra zárta az ajtót, hogy a gyerekek az óra alatt nehoj kimenjenek. Ehhez képest az óra végén, amikor már szabadon elmehettek volna, mégis maradtak, érdeklődtek, kérdeztek tőlünk, és kíváncsian lapozták a könyveket, melyeket magunkkal hoztunk. Ez számunkra is nagyon sokat jelentett.

Érdeklődő tekintetek Csapiban

Az iskola és a közkönyvtár együttműködése tehát igen sokrétű lehet, és mindkét fél számára sok eredménnyel kecsegtető lehetőséget jelent. Nem kell ennek érdekében mást tennünk, csupán meghallgatni a másik felet, odafigyelni egymásra. Egy közös gondolkodásmód révén a fennálló, sokszor nem túl rózsás körülményekből viszonylag kevés anyagi ráfordítás mellett meglepő eredmények elérése lehetünk képesek.

Galamboki iskola. Előadás végén szabad nézegetni

Musztács Krisztián

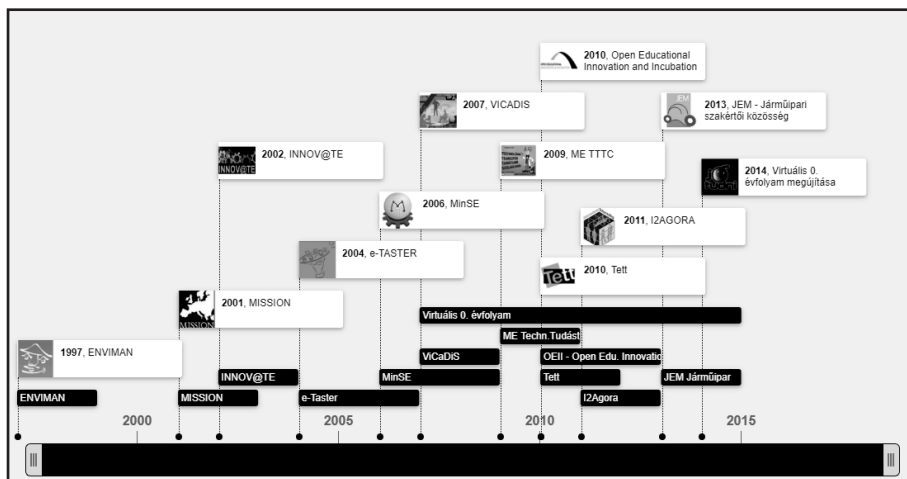
Jegyzetek

1. Az előadás az MKE 49. vándorgyűlésén, a Könyvtárostanárok Egyesülete Szekciójában hangzott el.

Hagyomány és innováció – A könyvtárak szerepe a felsőoktatás megújulásában¹

Első lépések a távoktatás/e-learning fejlesztés területén

Évszázadokon át az oktatás, s ezen belül a felsőoktatás feladata és módszerei csak lassú fejlődésnek, változásnak voltak kitéve, így működési folyamatai, az abban érintettek szerepe, és a működés kereteit biztosító szervezeti felépítése is egy állandósult, letisztult, statikus, a dinamikus változásokra alig képes modellben testesült meg. Az elmúlt évtizedek azonban jelentős változásokat hoztak. A 90-es évek elején nemcsak Magyarországon, de világszerte fokozott érdeklődés nyilvánult meg a távoktatás módszerei, lehetőségei iránt, a felsőoktatási konferenciák rövid időn belüli paradigmaváltást, a hagyományos képzési formák és rendszerek gyökeres átalakulását vizionálták. Hazánkban ez az időszak egyúttal a rendszerváltással, és annak eredményeként széleskörű, addig remélni sem mert lehetőségek megnyílásával esett egybe. Így a felsőoktatási intézmények számára számos európai támogatású program finanszírozási forrásai, és a nemzetközi partnerekkel való együttműködés és tapasztalatcsere inspirációja egy rendkívül dinamikus fejlődési periódust eredményezett. A Nemzeti Távoktatási Tanács (NTT) 1992. évi megalakítását követően egy TEMPUS projekt keretében létrejött a Nemzeti Távoktatási Hálózat első hat regionális központja, és számos hazai oktató vehetett részt módszertani képzéseken, tanulmányutakon. A Miskolci Egyetem néhány évvel később csatlakozott a távoktatásfejlesztés folyamataihoz, majd a PHARE Multi-country Programme for Distance Education keretében nyert támogatást az Észak-magyarországi Regionális Távoktatási Központ (ÉMRTK) megalapítására, infrastruktúrájának kialakítására, oktatóinak képzésére. Az ÉMRTK 1998-ban alakult meg formálisan, a Miskolci Egyetem Továbbképzési Központján belüli szervezeti egységként. A következő csaknem két évtizedben az oktatási innováció sikeres hazai és nemzetközi pályázataink keretében valósulhatott meg – csak a legfontosabbakat kiemelve az 1. ábra interaktív időszalagja ad rövid áttekintést azokról a projektekről, amelyekben folyamatos, fokozatos oktatás-módszertani megújulásra törekedtünk.

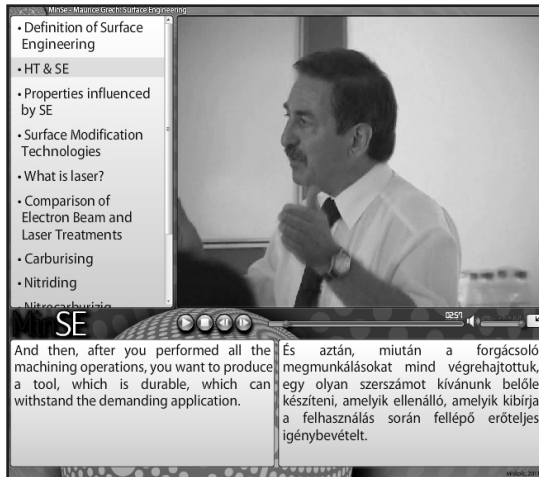
1.ábra A Miskolci Egyetem legfontosabb távoktatási/e-learning fejlesztési projektjeinek interaktív időszalagja (<http://www.timetoast.com/timelines/1538640>)

Nemzetközi pályázati sikereinket részben annak is köszönhetjük, hogy a már említett PHARE program a 90-es évek végén egyidejűleg 40 hasonló központot hozott létre a 13 ún. PHARE országban, így szervezetünk egy nemzetközi hálózat tagjaként jött létre. Erre a kapcsolatrendszerre épült stratégiai partnerségünk néhány jelentős nyugat-európai intézménnyel, elsősorban az Európai Távoktatási Egyetemek Egyesületével, az EADTU-val, a legnagyobb presztízsű, operatív együttműködést koordináló szervezettel.

A tananyagfejlesztés módszertanában a nemzetközi szabványoknak megfelelő, többcélúan, a mindenkori célcsoportok, képzési szintek és formák igényeihez adaptálhatóan újrahaznosítható tananyagelemek fejlesztésére törekedtünk. Projektjeinkben végzett kutatás révén feltártuk a digitális bennszülött hallgatói korosztály megváltozott szemléletmódjához, tanulási stílusához jobban igazodó, egyéni tanulási útvonalakat és környezetet kínáló pedagógiai módszerek, illetve a vizualitás jelentőségét. Említést érdemel ebből a szempontból a Tett projekt, melynek három, nyílt elérhetőségű (lényegében MOOC – lásd később) kurzusában² közel 20 órányi, egyedi módszertannal szerkesztett videóelőadás és mintegy 6 órányi videóillusztráció található – köztük elismert, miskolci színművészek által játszott szituációs esetbemutatókkal. Kurzusainkban a közösségi tanulás elemének egyre szélesebb körű alkalmazására törekszünk, kollégáinkat valós mintakurzusok bemutatásával, konzultációs rendezvényekkel igyekszünk motiválni arra, hogy ne csak eszközöket, hanem új pedagógiai lehetőségeket is lássanak a digitális innovációban.

Természetesen a tananyagtartalmak kidolgozása a karok, tanszékek oktatóival való együttműködés keretében valósult meg, és a konkrét projektfeladatokon túl is folytatódott – az intézményen belüli munkakapcsolat egy folyamatosan bővülő, informális partnerségi viszony kialakulását eredményezte.

Projektjeink sikerei ellenére, szervezetünk intézményi integrációja nem valósult meg olyan mértékben, hogy fenntartható fejlődést biztosító, stabil működési keretet nyújtson a módszertani innováció napi gyakorlatba történő, széleskörű adaptációjához. Hasonló működési instabilitás, gyakori szervezeti átalakulások jellemezték a hozzánk hasonló helyzetben lévő hazai távoktatási központokat és nemzetközi partnerszervezeteinket is.

2. ábra Szerkesztett videóelőadás a MinSE nemzetközi projektben – az ablakokban az angol és magyar nyelvű szöveg mellett a tartalom főbb egységei közötti navigációt segítő fejezetcímek találhatóak

Az oktatás modernizációjának szervezeti háttere

A szervezeti instabilitás kockázatának csökkentési lehetőségeit keresve gyakran tettük fel a kérdést magunknak: miért nem találja a helyét ez a szervezet a hagyományos egyetemi struktúrákban? A válaszok között számos objektív és szubjektív tényező is említést érdemel: a hazai szabályozás hátrányosan megkülönbözteti a távoktatási hallgatói jogviszonyt, s néhány intézmény nem túl színvonalas távoktatási tevékenysége is hitelrontó hatással volt ennek az oktatási formának a megítélésére. Arról sem feledkezhetünk el, hogy a kezdeti időben a távoktatást olyan komoly befektetést igénylő oktatási formának kellett tekinteni, amely csak nagy létszámú (egy adott szakon min. 3000 hallgató), fizetőképes (nincs állami támogatás) jelentkező esetén lehet rentábilis. A 90-es évek vége vizont az internet egyre szélesebb körű alkalmazási lehetőségével jelentős változást hozott ebben a vonatkozásban is: a távoktatás módszertanát – mely a hatékony, önálló tanulás lehetőségét, a tanulóközpontú szemléletet helyezi a célrendszere középpontjába – az online keretrendszerek sokoldalú, költséghatékony alkalmazásával már nemcsak a fizikai jelenlétet nélkülöző oktatási formában, hanem minden tanulási folyamatban eredményesen alkalmazhatóvá tette. A távoktatási központok így egyre inkább e-learning-fejlesztő műhelyekké váltak, munkájukban pedig egyre inkább a módszertan vált hangsúlyossá a korábbi időszak döntően informatika/technológia programozói feladatai helyett. Az e-learning már nem kapcsolódott kizárólagosan a távoktatási képzési formához, hanem a blended learning koncepció révén valamennyi képzési forma hatékonyságának, minőségének modernizációjának lehetőségét nyitotta meg³

Az e-learning fokozatos térnyerését jelentősen elősegítette az open-source, ingyenesen alkalmazható keretrendszerek – mindenekelőtt a Moodle – dinamikus fejlődése, mely a korszerű pedagógiai eszköztár egyre sokszínűbb lehetőségeit kínálja. A Web 2.0 technológiák megjelenésével, az ingyenesen alkalmazható, könnyen kezelhető, felhasználóbarát tartalomfejlesztő eszközök folyamatosan bővülő választékával pedig egyre inkább az

Fogalomtár

E-learningnek tekintünk minden olyan képzést, amiben a tananyag átadását, feldolgozását, illusztrálását valamilyen digitális eszköz segíti.

MOOC az e-learninges képzések egy típusa, az angol Massive Open Online Courses kifejezés rövidítése, ami magyarul annyit tesz, hogy ingyenesen elérhető, nyitott, online képzések, amelyekben egy időben nagy számú résztvevő tud egyszerre tanulni.

Blended learning az e-learninges képzések egy másik típusa, egy olyan kevert képzés, ahol a hagyományos tantermi oktatás és a digitális oktatási felület kiegészítik egymást.

Távoktatás egy képzési forma, ahol a tanár és a diákok eltérő helyen tartózkodnak, a tanulás egyéni, rugalmas időbeosztásban történik.

oktató válik az oktatási innováció kulcsszereplőjévé, az intézményi e-learning szervezet feladata pedig az oktatói motiváció felkeltése és az oktatók támogatása hatékonyságuk fokozása érdekében. A kihívás, hogy a felsőoktatási szervezeti hierarchiában megtalálja a helyét az e-learning, tovább fokozódik azáltal, hogy egy dinamikus fejlődésben levő feladatkör kielégítésére alkalmas szervezeti kereteket kell kialakítanunk.

A Magyar Virtuális Egyetemi Hálózat Egyesület – melynek megalapításában kezdeményező szerepet játszott a Miskolci Egyetem – 2006-ban felmérést készített a hazai távoktatási/e-learning szervezetek működési kereteiről. Ennek eredményeként megállapítható volt, hogy nincs egységes és üdvözítő megoldás: egyes intézményekben az e-learning rendszereket a NEPTUN-hoz hasonlóan az informatikai szolgáltató szervezet kezeli, még jelentősebb számban a szervezeti egység – hozzánk hasonlóan – a továbbképzési/felnőttképzési szervezet alá van rendelve, de akadt olyan modell is, ahol valamelyik kari/tanszéki szervezet keretében működött. Nemzetközi példákat szintén nagyon sokféle megoldásra láttunk, s csak elvétve fordult elő, hogy a szervezeti egység jelentősebb létszámmal és önállóan működik – egy rövid átmeneti állapotként ez nálunk is bekövetkezett 2002-2006 között. A magyarázat erre elsősorban az, hogy egy kis létszámú szervezet az egyetemi hierarchiában nem tud megfelelő érdekérvényesítő hatást képviselni, így szervezeti formától függetlenül az e-learning fejlődése és széleskörű elterjedése azokban az intézményekben bizonyult sikeresnek, ahol az első számú vezetők szívügye/szakterülete volt az oktatás innovációja.

A távoktatási/e-learning fejlesztő szervezetek tevékenységének a fókusza is fokozatosan változik, a WEB 2.0 technológiák felhasználóbarát eszközeit innovatívan alkalmazó oktatók körének bővülésével egyre sokszínűbb, sokoldalúbb feladatokat kell ellátnia – egyfajta „humán interface” szerepkörben a módszertani, informatikai és koordinációs tevékenységet felvállalva a résztvevők egységes rendszerben való, hatékony működését kell elősegítenie. Felvetődik tehát a kérdés, hogy a felsőoktatási intézmények hagyományos szervezeti egységeiben kialakíthatóak-e a szervezet optimális működési feltételei. Tapasztalataink szerint az informatikai szolgáltató szervezetek általában nemcsak a módszertani felkészültségük hiányában nem tudják hitelesen képviselni ezeket a szerepköröket, hanem amiatt sem, mert az oktatókkal nem tudnak olyan partnerségi kapcsolatot kialakítani, ami túlmutatna a technikai segítségnyújtáson; a technológia túlságosan erős prioritást, hangsúlyt kap, az oktatót eltávolítja egy számára így misztifikálnak, bonyolultnak vélt

feladat felvállalásától. A felnőttképzés szervezeti kereteivel ugyancsak nem kompatibilis ez a sokrétű, „interface” szerepkör, elsődlegesen amiatt, hogy a felnőttképzés nem belső szolgáltatást, hanem döntően olyan szervezési tevékenységet végez, amelyben az oktatási piac szereplőjeként lép fel, az oktatókkal kialakítandó partnerségi viszony e feltételek között még kevésbé működik.

A hagyományos felsőoktatási struktúrában a könyvtárak kínálhatják a legalkalmasabb kereteket, és megfelelően rugalmas, többdimenziós szervezeti modellben hatékony és fenntartható működési feltételeket biztosíthatnak az intézmények oktatási innovációs tevékenységére, az e-learning intézményi integrációja számára.

Átalakuló könyvtári struktúra

Az ÉMRTK 2012-ben már megváltozott névvel, e-Learning Centrumként integrálódott a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum (KöLM) keretei közé. A kezdeti formális kapcsolat akkor vált élővé, amikor a KöLM szervezeti keretei átalakultak: a hagyományos divizionális szerkezettől a mátrix szerkezet felé mozdult el⁴. A mátrix szervezet egy többdimenziós szervezetet jelent, ahol a meglévő erőforrásokat több szempont szerint is felosztják. A feladatok komplexitását leképezve, az igényelt kompetenciák figyelembe vételével úgy szervezik az egyes munkafolyamatokat, hogy azokhoz rugalmasan rendelik hozzá a különböző szervezeti egységek munkatársait. A mi esetünkben a Szervezeti és Működési Szabályzat⁵ meghatározza a KöLM-ön belüli egységeket, minden alkalmazott hozzá van rendelve egy szervezeti egységhez, de a kiemelt szakmai tevékenységeket koordinátorok irányítják, akik több szervezeti egységbe tartozó dolgozók munkáját fogják össze.

		KIEMELT SZAKMAI KOORDINÁTOROK			
		Gyarapítás/Selejtezés, feldolgozás	Olvasószolgálat, kari felelősök	Digitális szolgáltatások	Rendezvényszervezés
SZERVEZETI EGYSÉGEK	Könyvtári Szolgáltatások Osztálya			X	
	Egyetemi Levéltár				
	Egyetemi Múzeum				
	Egyetemi Kiadó				
	Sokszorosító Üzem				
	e-Learning Centrum			X	
	MeMOOC Képzési Központ				
	Nem önálló egységek (pl. informatika, titkárság, üzemeltetés)			X	

3. ábra Mátrix szervezet megvalósulása a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeumban

A mátrix szervezet kialakítása még csak az elején tart. Kezdetben a könyvtári egységen belüli osztályok, csoportok szűntek meg, és a hagyományos könyvtári feladatok megvalósításába kapcsolódott be minden könyvtáros. A digitális szolgáltatások és a rendezvényszervezés koordinátorai már több szervezeti egység munkatársaival dolgoznak együtt a hozzájuk tartozó feladatok szervezése során. Például vannak olyan oktatóink, akik az e-learning rendszerben vizsgáztatnak, de az online vizsga szervezett keretek között, azaz egy időben, egy helyen történik. A könyvtár biztosítja a számítógéptermet, az informatikus kolléga felügyeli a számítógépparkot, szervereket és az e-Learning Centrum munkatársai jelen vannak a vizsgán, hogy segítsenek a felmerülő kérdések, problémák

megoldásában. A 3. ábrán az X-ek jelzik, hogy egy ilyen vizsga lebonyolításához mely egységek munkatársainak a munkáját kell összehangolni.

Az e-Learning Centrumba a kis létszámú KöLM nem tudott jelentős munkaerőt áthelyezni, de a mátrix szervezés miatt egy-egy feladat megoldására mégis tud humánerőforrást biztosítani, így stabil működési hátteret teremtett a Centrumnak.

E-learning a Miskolci Egyetemen

Az előző ábrán is látható, hogy KöLM keretei között több, nem szokványos egység is található. A Miskolci Egyetemen két e-learninggel foglalkozó egység is működik, és szerencsés módon 2017 márciusától mindkettő a KöLM irányítása alá került. Az e-Learning Centrum és a MeMOOC Online Képzési Központ (MeMOOC) más típusú képzéseket kínál, eltérő célközönségnek.

A MeMOOC az e-learninges képzések úgynevezett MOOC típusát szervezi. Rövidebb informatikai képzéseket kínál, amiket elvégezhetnek az érdeklődő középiskolások, a felsőoktatásban tanulók, vagy bárki, aki szeretné informatikai tudását elmélyíteni.

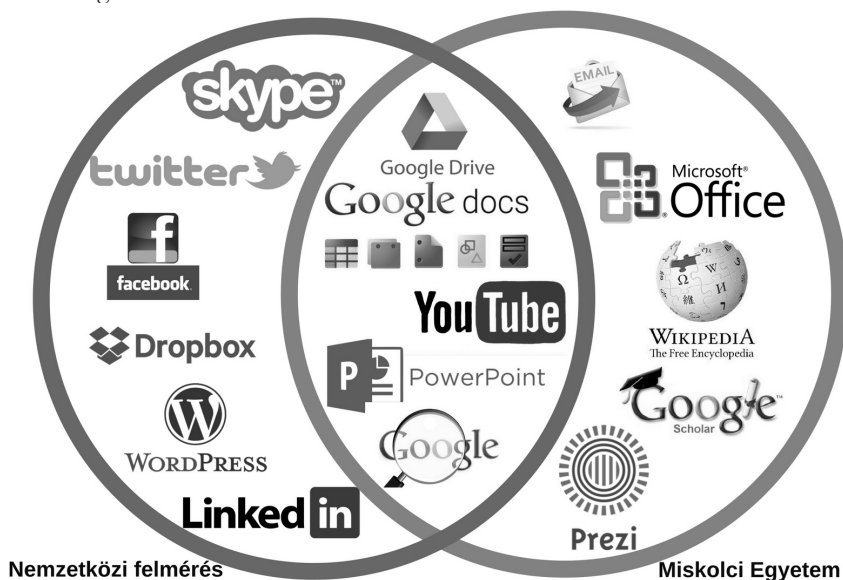
A cikk szerzői a másik e-learninges egység, az e-Learning Centrum munkatársai. Mi egy olyan zárt rendszert működtetünk, amelynek az egyetemen folyó akkreditált képzések támogatása a feladata. A Centrum az e-learninges képzések egy másik fajtáját, blended learning típusú kurzusokat szervez. A Miskolci Egyetemen ez úgy valósul meg, hogy az oktató a félév kezdetekor eldönti, hogy a meghirdetett tárgyahoz kíván-e e-learninges támogatást. Ha igen, akkor az e-Learning Centrum munkatársai létrehozzák a kurzust az általuk működtetett Moodle rendszerben és hozzárendelik azokat a hallgatókat, akik a Neptunban is felvették a tárgyat. Ezután a Centrum munkatársai háttérbe vonulnak, a tananyagok elhelyezése, a kurzus szervezése az oktató hatásköre. A Centrum majd a félév végen lép be újra, amikor elvégzi a kurzusok mentését. Az oktató dönti el, hogy az online felületen egy teljes értékű tananyagot helyez el vagy csak kiegészítő információkat ad az órákon hallottakhoz. A legegyszerűbb felhasználás, amikor a bemutatott PowerPoint diák és esetleg egy-két hasznos link kerül ki a felületre. Ha több erőforrás áll rendelkezésre, akkor készülhetnek videóillusztrációk, multimédiás és interaktív tananyagelemek is. A Moodle keretrendszer több egy tananyagtárnál, a tanulás teljes folyamatát képes menedzselni: lehetőség van az oktatók és hallgatók közötti, illetve a hallgatók egymás közötti kommunikációjára; lehetőséget nyújt a beadandó feladatok fogadására és értékelésére; gyakorló és vizsgatesztekkel lehet ösztönözni és értékelni a tanulók munkáját. Olyan tevékenységeket is kínál, amelyek a közösségi tanulás élményét nyújtják a diákoknak.

Az e-Learning Centrum tevékenysége nem merül ki a Moodle rendszer működtetésében és a kurzusok kezelésében. Feladata az oktatók támogatása, felkészítése is. Ezek azok a területek, amelyek látványosan megerősödtek, amióta könyvtáros végzettségű kollégák is bekapcsolódtak az e-Learning Centrum munkájába. Mi magunk is építünk online tananyagot, amiben a Moodle rendszer használatát mutatjuk be az oktatóknak. Emellett rendszeresen tartunk bemutatókat kari, intézeti rendezvényeken, de mi is szervezünk találkozókat, ahol beszámolunk eredményeinkről, terveinkről és tájékozódunk az oktatói igényekről. Gyakorik az egyéni konzultációk, az oktatók egy-egy újabb funkció bevezetése előtt, igénylik, hogy átbeszéljük a rendszer nyújtotta lehetőségeket.

Az e-Learning Centrum szeretne hozzájárulni az oktatói szemlélet megújításához is. A felsőoktatás egészére jellemző, hogy az oktatók általában nem rendelkeznek pedagó-

gus végzettséggel, ezért fontosnak tartjuk, hogy ilyen irányba is támogassuk tudásukat. A Networkshop 2017-es konferencián⁶ részletesen bemutattuk ezt a tevékenységünket. A digitális generációk felől közelítve hívjuk fel rá a figyelmüket, hogy az oktatás se maradjon változatlan, egy folyamatosan átalakuló, digitális eszközökkel uralt világban. A tanulást is be kell vinni abba a közegbe, ahol diákjaink a legotthonosabban, legmagabiztosabban mozognak: a digitális térbe.

Másrésről az oktatókat szeretnénk felkészíteni intenzívebb tanulási élményt biztosító digitális tananyagok előállítására is. Napjainkban nagyon sok, mondhatni túl sok olyan ingyenes szoftver áll a rendelkezésünkre, amelyekkel speciális informatikai szaktudás nélkül is lehet látványos tananyagelemeket, illusztrációkat készíteni. Rendezvényeinken rendszeresen bemutatunk egy-egy ilyen alkalmazást, beszélünk a nemzetközi trendekről. A figyelemfelkeltés egyik eszköze volt, hogy 2017 januárjában egy nemzetközi vizsgálat⁷ eredményeit felhasználva végeztünk felmérést egyetemünk oktatói körében, hogy milyen IKT eszközöket használnak az oktatás során. A kutatás eredményeiről beszámoltunk a már említett networkshopos előadásban. Összességében elmondható, hogy a közösségi tanulást támogató eszközök sokkal előkelőbb helyen szerepelnek a nemzetközi listában, mint a hazaiban. Nálunk az egyéni tanulást támogató eszközök és a tartalomfejlesztő eszközök végeztek az élen.⁸

4. ábra Top10 IKT eszközök az oktatásban

Ha az eredeti 200-as listát végignézzük, akkor látszik, hogy ez egy nagyon gyorsan változó terület, minden évben sok új eszköz jelenik meg, és valójában mi is csak a töredékét ismerjük ezeknek. Erre is igaz, hogy egy életen keresztül kell fejlesztenünk magunkat és folyamatosan kell ismerkednünk az új szoftverekkel. Mivel ez nagyon sok időt és energiát jelent, az e-Learning Centrum munkatársai próbálják a legnépszerűbb oktatást támogató eszközök használatát elsajátítani és ezt az oktató kollégáknak is bemutatni. Célravezetőbbnek tartjuk, ha nem mi fejlesztjük az oktatók helyett a tananyagot, hanem őket

készítjük fel arra, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel a lehető leghatékonyabban tudjanak tanítani; ismerjenek minél több forrást, eszközt, és ezeket jól strukturálva a Moodle rendszeren keresztül továbbítsák diákjaik felé. Így az oktatók maguk is el tudják végezni a tananyag frissítését és nem függenek tőlünk.

E-learning mint digitális könyvtári szolgáltatás

A magyar felsőoktatási intézményekben az e-learninggel foglalkozó egységek eltérő módon intézményesültek. Tapasztalatunk szerint a könyvtári szolgáltatások közé integrált e-learning szolgáltatás egy jól működő modell. A felsőoktatási könyvtárak, akár csak a könyvtári rendszer többi eleme, igyekeznek folyamatosan megújulni és új szolgáltatásokkal reagálni környezetük igényeire. A felsőoktatási könyvtárak feladatait jól megfogalmazza a DEENK 2016-os stratégiája⁹, miszerint „feladatunk (...) a mindenkori kutatási, oktatási és tanulási folyamatok, továbbá az egyetem harmadik missziójaként definiált tevékenységek – társadalmi szerepvállalás, innováció, folyamatos tanulás – támogatása.” Az e-learninges szolgáltatások megjelenése előtt nálunk nagyon elenyésző volt az oktatás támogatása. Oktatóinkat elsősorban a kutatási tevékenységükben tudtuk segíteni: szakirodalmat, hivatkozásokat kerestünk, adatbázisokat fizettünk elő, koordináltuk az MTMT-s adatfelvitelt, intézményi repozitórium működtetésével próbáltuk publikációs tevékenységük láthatóságát növelni. A másik kiemelt feladat, a tanulástámogatás terén sem voltak elmaradásaink, a könyvtár erre mindig nagy hangsúlyt fektetett: beszereztük a szakirodalmat, információkeresési képzéseket szerveztünk, segítettük a szakdolgozatírást, egyéni és csoportos tanulásra alkalmas tereket alakítottunk ki. Az e-Learning Centrum befogadásával két területen léptünk előre: fokoztuk a tanulástámogatói tevékenységünket, hiszen blended típusú kurzusainkkal segítünk a hallgatónak, hogy hozzáférjen a tananyaghoz, de emellett előtérbe került egy új szegmens is, az oktató oktatási tevékenységének a támogatása. A könyvtárosok átlagosnál magasabb digitális kompetenciái és hagyományos feladataikból adódó támogató hozzáállásuk alkalmassá teszi őket, hogy hitelesen és szakszerűen tudják az e-learninges folyamatokat is működtetni. A MOOC típusú képzések megjelenésével az egyetem harmadik missziós tevékenységét tudjuk erősíteni. Ebben az esetben az egyetemen felhalmozott tudást tesszük hozzáférhetővé az intézmény falain túl is, segítjük az egész életen át tartó tanulás folyamatát egy olyan szakterületen (informatika), ahol a gyors fejlődés miatt erre a legnagyobb igény mutatkozik.

Az e-learning és a könyvtár összefonódása mindkét fél számára hordoz előnyöket. Első lépésben nálunk a könyvtári oldal kezdte támogatni az e-learninges területet, de úgy gondoljuk, hogy a jövőben lehetőség van egy összetettebb kapcsolat kialakítására. Szeretnénk az online oktatási térben növelni a könyvtári szolgáltatások láthatóságát. A könyvtár által épített, illetve előfizetett adatbázisok, az egyetemi repozitórium, a digitalizált anyagok becsatornázásával lehetne gazdagítani a kurzusok tartalmát. De ez nem egyszerű folyamat, hiszen az oktató a kurzus gazdája, ő dönti el, hogy ott milyen tartalmak jelenjenek meg.

A könyvtár kari kapcsolattartókat jelölt ki, hogy erősítse a karok és a KöLM kapcsolatát. A kari kapcsolattartók minden könyvtárhoz kötődő szolgáltatásban támogatják a hozzájuk rendelt kart: a szakirodalom beszerzésében, a kar dokumentumainak feldolgozásában, az oktatók publikációs tevékenységében és MTMT-s kötelezettségeinek teljesítésében, vagy a kari szakdolgozatok kezelésében az intézményi repozitóriumban. Ezek

közé a karspecifikus feladatok közé lehet integrálni a karon futó online kurzusok támogatását is.

E-learning a felsőoktatás fejlesztésében

Kormányzati szinten is napirenden van a felsőoktatás megújítása. A szakpolitikai stratégia¹⁰ megfogalmazza, hogy a képzéseket rugalmasabbá kell tenni, növelni kell a digitális vagy online elérhető tartalmak arányát, bővíteni kell az online képzési formák, kurzusok kínálatát. A Miskolci Egyetem a 2017 tavaszán induló „Főnix – ME” – Megújuló Egyetem projekt keretében tervez olyan intézményi fejlesztéseket, amelyek ehhez igazodva hozzájárulnak az oktatás minőségének és hozzáféréseinek javításához. A projekt egészen végigvonul az egyetemi vezetés e-learninges tananyagok növelése iránti elkötelezettsége. Az intézményünkben elindult változások pozitív visszajelzése, hogy a KÖLM kapott megbízást az egyik részterület, mégpedig a Digitális innováció részprojekt koordinálására. Ennek keretében a könyvtári szolgáltatások, a digitális kompetenciák fejlesztése és az e-learninges módszertan kidolgozása nálunk összpontosul, és a négyéves futamidő alatt minden bizonnyal tovább erősíti könyvtárunk szerepét a felsőoktatás minőségi fejlesztésében.

Jegyzetek

1. A cikk az MKE 49. Vándorgyűlésén a Tudományos és Szakkönyvtári Szekcióban elhangzott hasonló című előadás alapján készült.
2. <http://tett.odl.uni-miskolc.hu/tett/>
3. Duchon Jenő: Elektronikus tanulás, 2015. URL http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_elektronikus_tanulas/ (2017.07.13)
4. Márkus Béla: Térinformatikai menedzsment 1., Menedzsment ismeretek, 2010. URL http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_TEM1 (2017.07.11)
5. Szabályzat a Miskolci Egyetem, Könyvtár, Levéltár, Múzeum feladataira és működési rendjére, Miskolc, 2017. URL http://lib.uni-miskolc.hu/documents/10850/17960/KLM_SZMSZ_49_2017.pdf (2017. 07.11.)
6. Espán Edina – Nehézy Sándorné: E-learning az LMS-en túl. Workshop 2017.
Az előadáshoz kapcsolódó prezentáció elérhető a <https://prezi.com/hrxje7rztuou/e-learning-az-lms-en-tul/> linken.
7. A Jane Harte vezette Centre for Learning & Performance Technologies kutatócsoport 2006 óta minden év őszén közzéteszi az oktatás, tanulás területén legnépszerűbb IKT eszközök listáját. Tavaly a 10 éves évforduló tiszteletére a korábbi 100-as helyett egy 200-as listát publikáltak, ez képezte a felmérésünk alapját: Top 200 Tools for Learning 2016. URL <http://c4lpt.co.uk/top100tools/>
8. A brit kutatás négy csoportba osztotta az eszközöket: tartalomfejlesztő eszközök, egyéni tanulást, közösségi tanulást és intézményi oktatást támogató eszközök.
9. Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár stratégiai terv 2016–2020. URL https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/229545/strategia_2017.pdf (2017.07.12.)
10. Fokozatváltás a felsőoktatásban, 2016. URL www.kormany.hu/download/d/90/30000/felső-oktatási%20konceptio.pdf (2017.07.13.)

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 49. Vándorgyűlésének díjazottjai 2017. július 5-7. Miskolc

Egyesületi Munkáért Emlékérem kitüntetés

Palotai Mária, az Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár vezetője, az MKE Műszaki Könyvtáros Szekciójának tagja, a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének elnöke

Espán Edina, a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum főkönyvtárosa, e-learning szakértője, az MKE Borsod Megyei Szervezet titkára

Eszenyiné Borbély Mária, a Debreceni Egyetem Könyvtárinformatika Tanszék adjunktusa, az MKE Elnökségének tagja, a Hungarikum Bizottság és az Oktatási és Képzési Munkabizottság elnöke

Gazdag Tiborné, az Országos Széchényi Könyvtár Magyar ISSN Nemzeti Központ igazgatója, az MKE Bibliográfiai Szekciójának vezetőségi tagja

Bajnok Éva, a komáromi Szinnyei József Könyvtár könyvtárosa, a Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Egyesülete korábbi elnöke

Menneyiné Várszegi Judit, a Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér nyugalmazott osztályvezetője, az MKE Helyismereti Szervezetének elnöke, a Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesületének titkára

Az év fiatal könyvtárosa díj

Mohácsi Zoltán, a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Könyvtár könyvtárosa, könyvtári szakinformatikusa.

Pályaművének címe: *Katonaösök nyomában: Első világháborús digitalizált dokumentumok térképes adatbázisa.*

Az év fiatal könyvtárosa különdíj

Mészáros Kornélia, az Evangélikus Hittudományi Egyetem könyvtárának könyvtárvezetője

Pályaművének címe: *Megőrzés és megosztás egyházi környezetben*

Fitz József-könyvdíj 2016

Árnyékban éles fény vagy – A Radnóti-házaspár fényképei. Szerk. Krähling Edit. **Jaffa Kiadó**

Tittel Kinga: Mesélő. **Kolibri Kiadó**

Munkácsy Mihály: Emlékeim, naplótöredékek, levelek. **Szépműves Kiadó**

Füzéki István-díj 2016

Haraszi Pálné, az Országgyűlési Könyvtár nyugalmazott munkatársa, az MKE korábbi főtitkára, a Jogi Szekció vezetőségi tagja, az IFLA-HUN összmagyar könyvtáros levelezőlista létrehozója és moderátora

Egyházi Dóra

Az egyetemi könyvtárak lehetőségei Szlovákiában, egy Y generációs igazgató szemével

A Selye János Egyetem Szlovákia egyetlen olyan felsőoktatási intézménye, ahol kizárólag magyar nyelven folyik az oktatás. 2004-ben nyitotta meg kapuit. Ezzel együtt ekkor jött létre az egyetemi könyvtár is a korábbi alapítványi könyvtár, illetve a kollégiumi könyvtár egyesítésével. Kb. 30 000 kötetet számláló állományát kezdetben a korábbi alapítványi támogatásból, illetve nagyszabású könyvgyűjtő akció keretében szerezte. Nem volt könnyű a nulláról létrehozni egy olyan könyvtárat, amely kiszolgálja majd a hallgatók és az oktatók igényeit is, de a határokon átívelő összefogás eredményeként ez is sikerült. Azóta eltelt pár év.

A 2016-os év végével megközelítettük a 100 000-es állományt. Jóval nagyobb állományt is elbírna az infrastruktúra. Ami azt illeti, lehet, hogy a 150 000-et is elérnénk már, ha volna kapacitás feldolgozni az elmúlt évek alatt összegyűlt adományokat. Fokozatosan kerülnek feldolgozásra a könyvek, mindig vannak prioritást élvező adományok, beszerzések, mint például az új kiadású szakkönyvek. A felhalmozódott könyvek miatt vált szükségessé, hogy szigorú szűrést követően fogadjunk el adományokat. Így az előzetesen egyeztetett és válogatott ajándékokat tudjuk elfogadni. A könyvtárban jelenleg az egész állományra kiterjedően leltárt tartunk, így szeptember végéig ez lesz a prioritás.

Könyvtárunk modern, korszerű gépparkkal rendelkezik, két éve kaptunk egy projekt keretében 35 új, nagy, érintőképernyős asztali gépet. Teljes wifi lefedettséggel rendelkezünk – ez ma már elengedhetetlen. Gyorsan és egyszerűen használható önkiszolgáló fénymásoló-nyomtatónk van, amelyet bárki használhat. Tavaly vezettük be a kártyával működő nyomtatási rendszert. Könyvkölcsönző automatánk és digitalizáló gépeink még nincsenek, egyelőre nincs igény ezek beszerzésére.

A könyvtár számítógépes parkja

2006-ban költöztünk a jelenlegi helyünkre. Ezt a teret speciálisan a könyvtár részére alakították ki, bár ezzel egy kicsit vitakoznék. Nem a könyvtár igényeinek lett kialakítva a tér. Csupán fel lett újítva és be lett rendezve, ránézésre szép, modern, friss és újszerű. Ha jobban megnézzük: egy térben van az egész olvasóterem, kölcsönzőtér és a könyvtárosok munkatere. A kedves olvasóknak nem kell külön elmagyaráznom, miért ez a lehető legelőnytelenebb kombináció. Tavaly elkészült egy projekt, melynek keretében három részre osztanánk ezt a nagy egybenyitott teret. A terv szerint leválasztanánk a számítógépes parkot, amellyel így egy előadótermet is létrehoznánk. Valamint leválasztanánk egy csendes olvasótermet. A projekt még megvalósításra vár, tavaly pályáztunk rá, de sajnos a pályázható összeg nem fedezte volna a költségeket, önerőből pedig sajnos nem tudtuk kivitelezni. Van viszont egy szép nagy raktárunk, korszerű tekerős polcokkal. Itt is van még mit tenni, sajnos jó részük feldolgozásra váró könyvekkel van tele. A leltárral együtt a raktári rendszert is átalakítjuk, egy jól működő tömör raktár a cél. S bár az út még hosszú és göröngyös, mi már látjuk a fényt az út végén.

Jelenleg öten dolgozunk a könyvtárban. Voltunk már négyen, hárman, öten és heten is. Ideális lenne a hét fő, de mi már a hatnak is örülnénk. Jelenleg keressük az új kollégát, sajnos sikertelenül. Az egyetemi vezetés elvárása a felsőfokú könyvtáros végzettség lenne, szlovák nyelvtudással. Egyelőre nem akadtunk rá erre a személyre, mondhatni ritka, mint a fehér holló. Jómagam elégedett lennék egy nem feltétlenül könyvtáros végzettséggel rendelkező alkalmazottal is, aki szívét-lelkét adná a könyvtári munkába, de magasabb szinten mások az elvárások. Most pedig röviden bemutatnám jelenlegi csapatunkat.

Berez Ildikó: A könyvtár öreg rókája, majdnem a kezdetektől itt dolgozik, több mint tíz éve. Öt éve foglalkozik kizárólagosan az egyetemi oktatók publikációs tevékenységének regisztrálásával. Nagy felelősséggel és türelemmel járó feladat ez. Tartani a kapcsolatot az oktatókkal és a tanszéki asszisztensekkel. Kimutatásokat készít, archivál, feldolgoz.

Tuba Ágnes: Mondhatni Ági a mi fő olvasószolgálatosunk. Jelenleg ő az első ember a kölcsönző pultnál, vele találkozunk először az olvasóink. Fő feladata a kölcsönzések és

késedelmi díjak intézése. Tavaly decembertől pedig az egyetemi jegyzetek árusítása is az ő területe. Mindemellett a közgazdaságtan szakkönyvek tartoznak hozzá. Ezen állományt gondozza, bővíti.

Reicher Erika: Két éve került hozzánk. Fő munkaköre a folyóirat állományunk gondozása, rendszerezése, tavaly sikerült rendbe tenni, s elektronikusan is elérhetővé tenni. Mindemellett olvasószolgálatot is végez, a szakkönyvek közül az irodalomtudomány és a történeti tudományok, illetve a szépirodalom tartozik hozzá. Az év közben a könyvbörzünket koordinálja.

Zahoran Hajni: Szintén két éve került hozzánk, korábban brigádsként segítette munkánkat. Hozzá tartozik a természettudományi könyvállomány, illetve szintén olvasószolgálat. Könyvtárunk 25 e-könyv olvasót is szolgált hallgatóink részére, ezek koordinálása is Hajninál összpontosul. A publikációs tevékenység regisztrálásában is részt vesz, speciális feladata a hivatkozások regisztrálása és archiválása. S ha ez nem lenne elég, fél éve a weblapunk adminisztrátora, a jelenlegi új design is az ő érdeme.

Jövendőbeli új kollégánk feladata lesz az olvasószolgálat mellett a szakdolgozatok regisztrálása, illetve a társadalomtudományi könyvállomány karbantartása.

A tradicionális szolgáltatások mellett helyet adunk különféle rendezvényeknek is. Fél-évente tartunk workshopokat, konzultációkat az oktatóknak, doktoranduszoknak és hallgatóknak a publikációs tevékenység regisztrációjával kapcsolatban, illetve a nemzetközi adatbázisok használatáról. Teret adunk író-olvasó találkozóknak, valamint szakelőadók, szemináriumoknak is, bár a könyvtári tér nem teljesen megfelelő erre a célra. Nagy népszerűségnek örvend az *Andersen éjszakája* című nemzetközi olvasásnépszerűsítési projekt keretében megrendezésre kerülő, óvodásoknak tartott foglalkozásunk is. A drámapedagógiai foglalkozást az óvó- és tanítóképző szakos oktatók és hallgatók tartják, s minden évben másik óvoda látogat el hozzánk.

Óvodásoknak rendezett drámapedagógiai foglalkozás az Andersen éjszakája kapcsán

Nagy újdonságnak számít, hogy tavaly szeptembertől meghirdettünk egy választható tantárgyat, amely a szakirodalom-kutatás módszereit tanítja meg a hallgatóknak. Az órát a könyvtárosok tartják, javarészt a könyvtárban folyik az oktatás.

Idén meghirdettünk egy, a könyvtárat népszerűsítő játékot a Komáromi Egyetemi Napok alkalmával, elsősorban hallgatók részére, de azóta már oktatók is részt vettek benne. A címe az volt, hogy *Keresd a patkányt!*, s lényege hogy játékos formában mutatja be a könyvtári szolgáltatásokat. Kb. másfél óra alatt teljesíthető, s tulajdonképpen egy gyors-talpaló kurzus. A feladványokat a manapság népszerű szabaduló szobák ihlették, s mi magunk dolgoztuk ki a játékot.

Hallgatói csapat a Keresd a patkányt! játék megoldása közben

Általános tendencia, hogy az egyetemi könyvtárak látogatottsága csökken. Nem szándékozom alátámasztani ezt a tendenciát semmilyen kimutatással, csupán a kollégákkal történt kommunikációra tudok hivatkozni. Mindenki panaszkodik, hogy kevesebb a diák, egyre kevésbé van kihasználva a könyvtári tér és a szolgáltatások. Ezzel mi is így vagyunk, láthatóan kevesebben járnak hozzánk, így mindent be kell vetnünk. A játékot, a tantárgyat és a kurzusokat az oktatói cél mellett népszerűsítésre is használjuk. Egyelőre úgy néz ki, beválik. Egyre többen hivatkoznak arra, hogy hallották az ismerősüktől, vagy olvasták a facebookon.

Volnának még ötleteink, bőven van még megvalósítandó projekt a tarsolyunkban, de sajnos kevesen vagyunk rá. A mindennapi teendőink és az egyre szaporodó feladatok nem engedik, hogy kicsit nem konvencionális dolgokkal is foglalkozzunk.

Tervben van, hogy szervezünk futóversenyt – fuss a kedvenc könyveddel, vagy futtasd meg a könyvtári könyveket. Volna ötletünk több könyvtári játékra, de egyelőre támogatás és idő hiányában nem valósultak meg. Szeretnénk aktívabban hirdetni az értékes és érdekes szakkönyveinket. Jó volna kicsit közelebb hozni az olvasókat. Az infrastrukturális átalakítás során szeretnénk kialakítani egy pihenő részleget is babzsákokkal. Vízióink, hogy teret adjunk a lazításnak is, bevonzzuk a hallgatókat szabadidejükben is.

A könyvtári szolgáltatások minőségét több tényező is befolyásolja: állomány, technikai felszereltség, könyvtári tér, könyvtárosok. Ezek azok a tényezők, amelyek alapján a láto-

gató, legyen szó hallgatóról, oktatóról vagy külsős olvasóról, megítéli a könyvtár minőségét. A könyvtári szolgáltatások viszont átalakulóban vannak, bővülnek és változnak. Az olvasói igények szintén. Évről évre változnak a hallgatói igények, s mi jelenleg nem tudjuk ezzel tartani a lépést. Az én tervem az, hogy egy lépéssel előrébb legyek.

A naprakész állomány, a legmodernebb technikai felszereltség, a rátermett, s végleteig türelmes könyvtárosok és a jól felszerelt, szemet gyönyörködtető terekkel rendelkező könyvtár ki tudja elégíteni ezeket az igényeket? Fognak egy ilyen könyvtárba járni a hallgatók? Talán, néhányan igen. Akik akkor is járnának, ha a könyvtár egy sötét, poros hely lenne, goromba kiszolgálással.

Mindennapi tapasztalatunk azt mutatja, hogy manapság nem elég, hogy vagyunk, halatni is kell magunkról. Elébe kell mennünk az igényeknek. Új, nem megszokott dolgokat kell kitalálnunk. Láthatjuk, hogy a könyvtárak átalakulóban vannak. Már nem elég az állomány, hiszen minden fent van az interneten. Egyre meghatározóbb a közösségi és kulturális szerep. Nemcsak az információt kell szolgáltatnunk, hanem valami mást, valami újat, valami vonzót. Rendezvényeink legyenek változatosak, figyelemfelkeltőek, hasznosak. Lépést kell tartani az igényekkel.

Nyilván nem vállalhat be mindent a könyvtár. Nem lehetünk egyszerre egy shopping centrum és egy diszkó. Bár bevallom őszintén, megfordult a fejemben a könyvtárdiszkó ötlete. Gyorsan el is vetettem. Az már túl szélsőséges. Jelenleg annyit tehetünk, hogy aktívak vagyunk a szociális hálókön. Tervezetten időzítjük a facebook bejegyzéseinket és időnként posztolunk az instagramra is.

De vajon az egyetemre készülő diákok mi alapján választanak egyetemet vagy főiskolát? Talán vannak, akiknek fontos az oktatás minősége, vagy a környezet, esetleg, hogy mennyire van messze vagy épp közel a lakhelyükhöz. Mások figyelembe veszik, hogy a barát/barátnő hova megy továbbtanulni. Mi lehetne egy másik ok, amiért ezt vagy azt az egyetemet választják? Miért ne lehetne az egy lépéssel előrébb járó könyvtár az eggyel több ok, amiért minket választanak?

A könyvtár olvasóterme

Grünvald Alexandra

Gustav Klimt könyvtárosa lettem

Gyakran kérdezik tőlem, hogyan és miért lesz az ember könyvtáros. Bizonyára több fiatal kollégám ismeri az érzést, amikor egy bemutatkozás során elmeséli, hogy könyvtárban dolgozik, s kicsit megmosolyogva a tényt megkérdezik: Akkor te biztosan nagyon szeretsz olvasni, ugye? Valójában igen. Szeretek olvasni. Hogy emiatt választottam-e a könyvtáros szakmát? Igen. Valóban, 18 éves koromban nem tudtam más alapján behatárolni és elképzelni a jövőképemet, így jelentkeztem a Pécsi Tudományegyetem informatikus könyvtáros szakára. Aztán az élet úgy hozta, hogy tanulmányaim végeztével évekig nem dolgoztam könyvtárban – sőt még könyvek közelében sem. Sokan nem értették, miért is tanultam azt, amit tanultam, de én sosem felejtettem el a céljaimat, és erre koncentrálni, hosszú utat bejárva lettem a bécsi Belvedere Múzeum könyvtárosa.

Kastélykert, Belvedere, Bécs

Az egyetem befejezése számomra kicsit kacskaringósabb utat jelentett, mint szaktársaimnak, mivel tanulmányaim befejezése előtt alig pár hónappal egy olyan lehetőséggel találtam szembe magam, melynek megragadását a mai napig életem legjobb döntéseként tartom számon. Megtudtam, hogy a PTE KPVK és egy németországi főiskola (Hochschule Zittau/Görlitz) együttműködése révén lehetőségem nyílik kettős (*dual degree*) diplomát szerezni. A kihívás ugyan egy pillanatra elgondolkodtatott, végül mégis egyfajta pozitív **jövőképét rajzolt ki a fejemben, így örömmel vágtam neki a nagy kalandnak. Mivel korábban Erasmus-ösztöndíjasként már megismerkedtem Kelet-Németország festői kisvárosával, ismerősként tértem vissza Görlitzbe, és minden erőmmel arra koncentráltam, hogy megszerezsem mester szakos diplomámat kultúra és menedzsment szakon. Elsősorban az idegennyelvi fejlődésemre koncentrálni mentem Németországba, ahonnan másfél év múlva kettős, **német-magyar diplomával tértem haza, elsőként végezve német hallgatótársaim előtt a szakon.** Minderre azért is vagyok büszke, mert hatalmas kihívást rejtett magában a rendszer, miközben nem szabadott megfélemlenem az otthon félbehagyott – és párhuzamosan befejezendő – tanulmányaimról sem, amihez a szinkronban két nyelven megírt szakdolgozat leadása és a két intézményben történő államvizsgán való helytállás volt a teljesítendő elvárás.**

Tanulmányaim sikeres lezárása után természetesen számomra is elkezdődött a **nagybetűs** élet és a munkakeresés folyamata. Bizton állíthatom, sok külföldön élt és tanult társam ért velem egyet abban, hogy gyakran nagyon nehéz több év kintlét után az otthoni körülményekhez alkalmazkodni, és Magyarországon pozitív **jövőképét kialakítani ön**magunkban. Pár hónap után én is tudtam, számomra az igazi kihívást továbbra is egy idegen ország jelenti. A célom az volt, hogy felvételt nyerjek egy német nyelvű könyvtárba, ám gyakorlat híján Magyarországról jelentkezve, ez nem volt más, mint szintiszta vágyálom, amelynek megvalósítása szinte lehetetlennek tűnt.

Szerencsére a sikertelen jelentkezések nem különösebben szegték kedvemet, inkább motiváltak, mégpedig abba az irányba, hogy kitaláljam, hogyan sikerülhet mégis elérnem a kitűzött célomat. Két dolog volt számomra egyértelmű: a meghirdetett állásokra jelentkezni külföldről kell – nem pedig Magyarországról –, és minden további előrelépéshez elsősorban anyagilag stabil talajt kell magamnak teremtenem. Mérheterlenül hálás vagyok a szüleimnek és családomnak, akik támogatták a külföldi tanulmányaimat, de 25 évesen szerettem volna már egyedül, magamnak megteremteni a jövőmet.

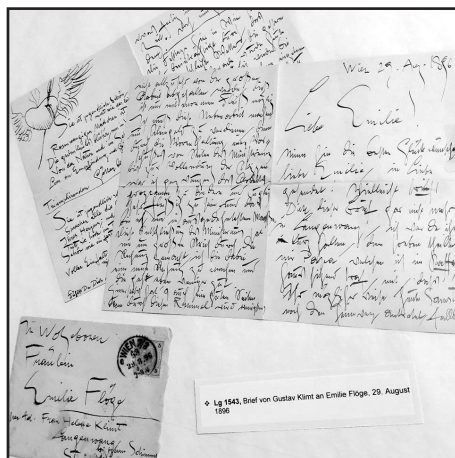
Sokan ismerik a teóriát: ha külföldön szeretnél dolgozni, egy utat kövess, menj el szezonban mosogatni. Nos, az én önerőből való külföldre menetelem mindössze annyiban volt más, hogy a testvérem hosszú évek óta szakácsként él és dolgozik Ausztriában. Tudtam, hova megyek, tudtam, mit fogok csinálni, ismertem az embereket, szerettem a hegyeket, amelyek vártak rám – még akkor is, ha a diplomáimmal felszolgálnom és mosogatnom kellett. Vorarlbergben nemcsak a fizikai munka előnyeit és hátrányait ismertem meg, hanem egy harmadik idegen nyelvet is megtanulhattam, melynek a némethez, hiába osztrák tartomány, az égvilágon semmi köze sincsen. Három szezon volt a **kitűzött célom**, és pontosan ennyit is töltöttem ott, majd ismét Magyarországon találtam magam – immáron anyagi biztonsággal a hátam mögött. Innen pedig újra csak egy célom volt, visszajutni Ausztriába, s amennyiben lehetséges, elhelyezkedni egy könyvtárban, de úgy gondoltam, bármilyen irodai munka megteszi kezdésnek. A célom az előrelépés volt.

Mivel vorarlbergi jelentkezéseim nem voltak célravezetőek, ismét Magyarországról kellett megpróbálnom, ám ezúttal már sokkal nyitottabban álltam a dolgokhoz. Ha hívtak állásinterjúra, azonnal pakoltam és mentem. Általánosságban elmondhatom, hogy mindenhol azzal a kérdéssel kezdték az interjút, hogy miért dolgoztam az egyetemet követően Vorarlbergben felszolgálóként. Hamar rájöttem, ez több mint figyelemfelkeltő, és őszinte válaszaim legtöbbször pozitív elismerést váltottak ki, ami kulcs lett a megfelelő munka megtalálásában. Noha könyvtárakban is voltam állásinterjún, könyvtáros tapasztalat híján nem kaptam ott munkát, de egy bécsi ingatlan irodában igen. Aki hallott már a bécsi magyar munkaerőpiacról, tudja jól, hogy meglehetősen sokan vagyunk ebben a városban. Az osztrák főváros közelsége sok magyar honfitársamnak csábító, rengetegen ingáznak, hiszen a **fővárosi ingatlanárak bizony retentő borsosak. Egy évig dolgoztam asszisztensként az irodában, rengeteg tapasztalatot gyűjtve a várossal és a bécsi emberekről.** Miután alapjaiban kiismertem már magam és tudtam, milyen lehetőségek állnak előttem, léptem, és immáron osztrák lakcímmel szerencsét próbáltam. Mivel irodai munkahelyemtől megváltam, **sürgetővé vált a számomra megfelelő munka megtalálása. A munkakeresés folyamata** azonban merőben megváltozott, egy hónap alatt hetente két-három állásinterjún voltam – így nagyon gyorsan találtam több munkalehetőséget is, melyeket azonban kis gondolkodás után elutasítottam, amennyiben egy kis apróság is elbizonytalanított. Egyszer az életben végre a szívemre hallgattam, és úgy döntöttem, csak olyan munkát fogok már vállalni, amely méltó az elvégzett tanulmányaimhoz.

Az utolsó pillanatban kaptam egy telefonhívást – amikor már majdnem elvállaltam egy állást a bécsi Madame Tussauds Múzeumban –, állásinterjúra hívtak a Belvedere Múzeum könyvtárába, ahova akkoriban vakon jelentkeztem. Egyszerűen csak elküldtem az önéletrajzomat, sokadjára, hiszen többször is jelentkeztem már, korábban azonban sikertelenül. A lehetőséget megkaptam, az interjú szerencsére nagyon jól sikerült. Az állás azonban „csak” egy gyakornoki állás volt, nem fizetett túl jól, gyakorlatilag az albérletem ára is alig jött ki belőle. Én mégis úgy döntöttem, elvállalom a munkát. A sors fintora, hogy azon a napon, amikor mindez történt, behívtak az osztrák nemzeti könyvtárba is állásinterjúra. Természetesen elmentem, hiszen az nem gyakornoki vagy részmunkaidős állás lett volna, de tapasztalat híján sejtettem, hogy nem fognak felvenni. Így pár nappal később megkezdtem hat hónapos gyakorlatomat a galéria könyvtárában.

A gyakorlat hat hónapra szólt, hosszabbítási lehetőséggel. Előre jelezték, hogy a hat hónap lejártával sajnos nem tudnak munkát ajánlani. A megtakarított pénzem segítségével azonban úgy éreztem, akár egy évet is rááldozhatok arra, hogy tanuljak és tapasztalatot szerezzek egy osztrák könyvtárban, így mindenképp hosszabbítani szerettem volna a gyakornoki szerződésemet. Hamar realizáltam, hogy ahova kerültem, több mint egyszerű könyvtár. Büszkén mondhatom, hogy Ausztriában egyedülálló az olyan kutatóközpont, mint amilyen a Belvedereben található. A múzeum ma Ausztria egyik legjelentősebb művészeti gyűjteményét öleli fel, de a kutatóközpont önmagában is különleges. Magába foglal egy könyvtárat, archívumot, külön kép- és videóarchívumot, reprodukciós részleget és a digitalizációs folyamatok egy része is itt megy végbe. Megtalálhatóak itt Gustav Klimt kézzel írott levelei, Egon Schiele festményeinek útjait igazoló dokumentumok és még számtalan olyan kincs, amely a múzeum és az osztrák művészet történetét hivatott igazolni. Mi, könyvtári dolgozók ebben a modern kutatóközpontban vagyunk a múzeum

hátterereje, belőlünk táplálkozik minden dolgozó, akik a múzeumban megrendezett kiállításokkal és kultúráközvetítéssel foglalkoznak.

Gustav Klimt levelei Emilie Flöge-nek, 1896. augusztus 29.

Amikor megkezdtem munkámat a könyvtárban, az első dolog, amivel szembesülnöm kellett, hogy a fő feladatomban a könyvek katalogizálása lesz majd, mégpedig az új angol-amerikai katalogizálási szabályzat, az RDA szerint. Bizonyára alig akad olyan könyvtáros, aki ne hallott volna az elektronikus dokumentumok elterjedésének köszönhetően létrejött új irány, az RDA katalogizálási módszer úttöréséről, bár használatával, úgy gondolom, a legtöbbben még nincsenek tisztában. Bevallom, bár másfél éve használom nap mint nap, még számomra is sok megválaszolatlan kérdést rejt a rendszer.

Most azonban el is árultam magam, másfél éve dolgozom már a könyvtárban. Fél év kemény munka és tanulás után ugyanis felvételt nyertem, és immáron mint állandó munkatárs, teljes munkaidőben gondozom a könyvtári állományt. Gyakorlatom kezdetén egy osztrák állami intézményben magyarként helytállni azt jelentette, hogy 150%-ot kell nyújtanom. A tökéletes nyelvtudás elengedhetetlen, ezért is vagyok a mai napig annyira hálás a németországi tanulmányaimért – emellett természetesen az angol is kötelező, hiszen itt az angol az idegen nyelv. Emellett a magyar sem különösebb hátrány, derült ki később, miután egy egész polcnyi magyar könyv várt rám, melyeket rekatalogizálnom kellett – ennek ugyanis korábban senki sem akart nekiállni.

Mára túl vagyok másfél évnyi munkatapasztalaton, egy három részből álló RDA-továbbképzésen, egy igazgatóváltáson, számtalan kiállításon és egy új keresőmodul teljeskörű bevezetésén, melyet kollégáimmal rengeteg energiával adaptáltunk az elmúlt évben kutatóközpontunkban. Számomra ez a munka több mint munka, kihívás nap mint nap és a legnagyobb álmom megvalósulása is egyben.

Egy múzeum könyvtára önmagában is sajátos. A mi könyvtárunk 1985 óta nyilvános, nem kölcsönző szakkönyvtárként működik. Könyveket kizárólag az intézményben dolgozó munkatársaknak kölcsönzünk, de ők sem vihetik kötetünket haza, csak irodai használatra kapják meg őket – ez pedig az állandó információáramlás miatt nagyon fontos. Ezeknek a könyveknek, szaklapoknak és egyéb dokumentumoknak helyben használhatónak kell lenniük, és mindig a házban dolgozó kurátorok rendelkezésére kell állni-

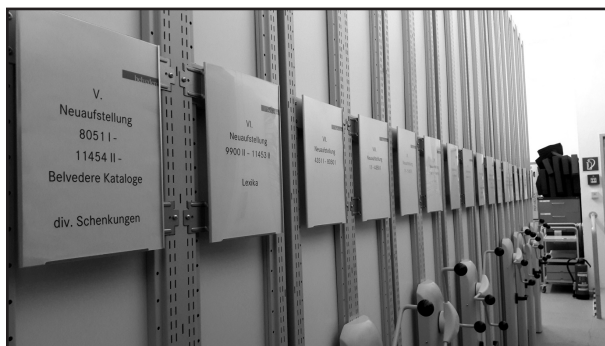
uk. A könyvtár látogatói elsősorban művészettörténetet tanuló egyetemisták, illetve más múzeumok dolgozói és kutatói, összességében igen színes internacionális közeget segítenk munkájukban. Állományunk körülbelül 130.000 dokumentumból áll. Az állomány elsősorban az intézmény saját kiadványait, más múzeumok kiállítási katalógusait, osztrák művészekkel és művészettel foglalkozó monográfiákat, szaklapokat, elektronikus dokumentumokat foglal magában. A múzeum saját kiállításai során minden egyes alkalommal katalógust jelentet meg az intézmény, ezekből a könyvtár 5 példányt kap, amennyiben pedig több nyelven kiadott katalógusról van szó, egy-egy kiállításához kapcsolódóan akár 10-15 példány is érkezik állományunkba.

Az én feladatkörömben a könyvtárközi kölcsönzés, a beérkező dokumentumok katalógizálása, a digitalizálási folyamatokhoz szükséges dokumentumok előkészítése, a digitalizált dokumentumok digitális könyvtárunkba való feltöltése, az általános raktárgondozás, illetve az olvasószolgálat és azzal szorosan együtt járó szakirodalom keresés és szolgáltatás tartozik. Könyvtárunkban jelenleg hárman dolgozunk, a kutatóközpontban pedig egy tizenöt fős csoport működik együtt. Állományunkat vásárlás, ajándék, csere és kötelespéldány révén gyarapítjuk, s évente körülbelül 7-800 dokumentum kerül újonnan könyvtárunk tulajdonába.

Bár sokan úgy gondolják, hogy a Belvedere Múzeum két kastélyból áll (Alsó- és Felső-Belvedere), ez így azonban nem teljesen igaz, hiszen a kastély egykori építője és tulajdonosa, Savoyai Jenő herceg téli palotája Bécs híres bevásárló utcáján, a Kartner Strasse-n szintén a múzeum szerves részét képezi (sajnos a jelenlegi állás szerint csak ez év végéig), illetve 2011 óta az 21er Haus modern művészetet befogadó háza is a Belvedere része. Könyvtárunk emiatt a művészet minden területével foglalkozik, a középkortól napjainkig. A fő gyűjtőkörünk az osztrák művészet, valójában azonban a művészet minden területe fontos szerepet játszik a mindennapjainkban. Nem állítok valótlan azzal, hogy Gustav Klimt neve és munkássága nálunk minden egyes nap terítékre kerül, hiszen szinte minden könyvben megtalálható a híres osztrák művész. Emiatt személyes kötődésem az osztrák művészet e kiemelkedő alakjával mára igazán elmélyültnek és sokrétűnek tekinthető. Korábbi kedvenc képem, a *Csóke* (eredeti címén: *Liebespaar, azaz szerelmes pár*) gyakori előfordulása pedig mára azt eredményezte, hogy Klimt kiszorult kedvenc művészeim toplistájáról. Cserében azonban annyi más fantasztikus művészt és művészeti irányt ismertem meg ez idő alatt, hogy elmondani sem lehet. Beleszerettem Egon Schiele groteszk világábrázolásába, ott voltam Ai Weiwei mindent elsöprő sikerénél a múlt év nyarán, amikor a kiállítás megnyitón egy gombostűt sem lehetett leejteni, naponta megbotránkozott a bécsi akcionizmus kifejezőereje és minden vágyam látni Gotthard Helnwein fantasztikus munkásságát élőben is. Klimt esetében pedig azért drukkolok, hogy az Adele-képek egyike egyszer még kiállításra kerüljön nálunk.

Visszatérve könyvtárosi feladataimra, számomra a katalógizálás a legkedvesebb, mégpedig az RDA mindennapos kihívásai miatt. Azok, akik művészeti könyvtárban dolgoznak, tudják, hogy az ide beérkező szakirodalom sokrétű és néha nehezen is érthető. A legfontosabb adatok hiánya egy-egy könyv esetében szinte mindennapos probléma, de előfordul olyan is, hogy egy darab szeg is a kiadott katalógus része, amelyet az RDA szabályai szerint fel kell tüntetni a katalógizálás során. Bár az RDA számomra igen pozitív irányt mutat a jövőre nézve, a nemrégiben elvégzett továbbképzések sora egyértelműen megmutatta, mennyi kérdőjel és bizonytalanság van még a rendszerben. Gyakran az

RDA-szakértők is eltérő válaszokat adnak egyes problematikus felvetésekre, kérdésekre, ami nem könnyíti meg a mi dolgunkat sem. Könyvtárunkban ráadásul az RDA-val egyáltalán nem kompatibilis BibliothecaPlus katalogizálási programot használjuk, míg az RDA inkább Aleph, illetve a jövőre való tekintettel Alma kompatibilis. Továbbá igazán nagy kihívást jelent a szabályzat állandó változása, naprakésznek kell lenni és érdemes a munkafolyamat során alkalmazni az RDA kiegészítő modulját, az RDA-Toolkit-et (amely valójában az online szabályrendszer „lexikonja” (előfizetés és intézményi regisztráció után különböző könyvtári közösségek is csatlakozhatnak a felülethez), ahol minden le van írva és minden kikereshető, ha az embernek van elég ideje és türelme az információ felleléséhez. Az RDA különlegessége továbbá abban rejlik, hogy minden ország a saját szájíze szerint is alakítja a szabályrendszert, így mi nemcsak a Toolkit-ben nézünk utána a szabályok sokaságának, hanem a német szakterületre vonatkozó D-A-CH-ban is, amely Németország, Ausztria és Svájc sajátos szabályrendszerét foglalja magában. A német nyelvterületre vonatkozó változások köré azonban mára szerencsére kiépült egy professzionális fórum, blogon illetve hírleveleken keresztül lehet az ember naprakész, ez pedig csak kis odafigyelést igényel.

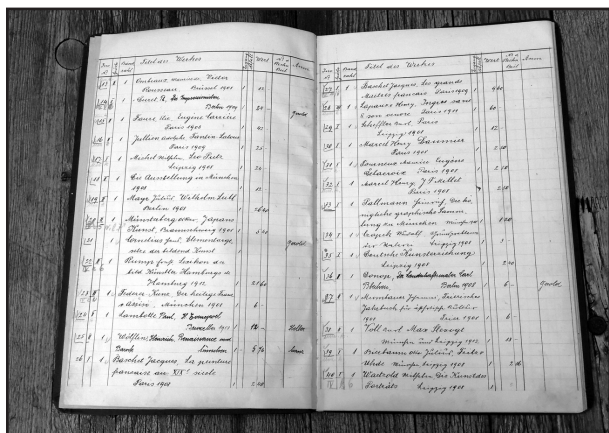

Raktár, Research Center des Belvedere, Bécs, 2017

A katalogizálás fontos része a leltári jegyzék vezetése, melyet a mai napig kézzel vezetünk, az adatbázisban való regisztrálás mellett. Az első ilyen „*Inventarbuch*” ma is megtalálható könyvtárunkban, dátumozása 1910-ben kezdődik. A könyveket gondosan őrizzük és vezetjük tovább. A katalogizáláshoz használt BibliothecaPlus program 2002 óta a könyvtár bázisa, egészen addig cédulakatalógust vezettek az itt dolgozók. Emiatt fontos része munkánknak, hogy az adatbázisban még nem regisztrált dokumentumokat utólagosan rekatalogizáljuk és kereshetővé tegyük. Mindaddig, amíg ezen könyvek katalogizálása meg nem történik, raktárunk rengeteg rejtett kincset őriz.

A digitalizálás ma már fontos feladata minden egyes könyvtárnak, amennyiben napjaink trendjeihez kíván igazodni. Nálunk elsődleges szempont, hogy a saját katalógusainkat, illetve a házzal kapcsolatos szakirodalmat online kereshetővé tegyük a digitális könyvtárunkban – ezek nagy része azonban jogi okokból csak házon belül tekinthető meg. Digitális könyvtárunk azonban folyamatosan bővül a külvilág felé is, számtalan művészettörténeti szempontból fontos kiállítás katalógus került illetve vár jelenleg is feltöltésre. Ezen katalógusok mindegyikében alkalmazható a szabadszavas keresés, képfelbontásuk és minőségük pedig első osztályú. A dokumentumok akár oldalanként, akár egészében

letölthetőek. Digitális könyvtárunkban legértékesebb katalógusaink, elsősorban a bécsi Szecesszió Házának kiállítási katalógusait, a Miethke Galéria és a Pisko Művészeti Szalon kiadványait, múzeumunk első gyűjteményes katalógusait tartalmazza. Digitalizált kincsünk még a *Ver Sacrum* folyóirat, mely 1898 és 1903 között jelent meg Bécsben, az osztrák művészek egyesületének hivatalos orgánusaként.

Inventarbuch, első bejegyzett könyv, 1910

Az állományunkban való keresés kétféle úton valósulhat meg, az olvasó vagy az OPAC-ban indítja el a keresését, vagy pedig a legújabb innovációs fejlesztésünket, a Primo-t veszi igénybe, mely magába foglalja és egyszerre teszi kereshetővé a múzeum összes adatbázisát, beleértve az archív és e-múzeum állományát is. Az intézmény nagy hangsúlyt helyez a digitális fejlődésre, így elektronikus múzeumunk kiterjedt adatbázisa kiváló kutatói forrást biztosít az érdeklődőknek, ahogy a Primo majd egy éves integrálási folyamata is meghozta gyümölcsét, és könnyed eligazodást biztosít a honlapunkra látogatóknak. Amennyiben az olvasó már tudja, mit szeretne pontosan kézben tartani, azt felénk telefonon, e-mailben vagy akár személyesen is tudja jelezni. Olvasótermünkben a kiállításainkhoz kapcsolódó könyveink, illetve a múzeum történetével kapcsolatos dokumentumok és lexikonok szabadon használhatóak. Minden mást a raktárból emelünk ki, ami néha külön kihívást jelent még a tapasztalt dolgozó számára is. 2009 előtt ugyanis a könyvtár állományát szakterületenként, tematikus rendszer alapján állította fel, 2009 után azonban a dokumentumok már beérkezésük sorrendjében kerülnek a polcokra, és folyamatosan növekvő számjelzetet kapnak, azaz egyszerű numerus-kurrens alapján helyezzük el új könyveinket a raktárban, amely kifejezetten megkönnyíti munkánkat és az adott dokumentumok kikeresését. A könyvtárhasználat illetve az intézet használati díja 18 év alatt és Belvedere tagoknak ingyenes. Napi díjunk 2 Euro, havi olvasókártyánk 5, míg éves használati díjunk 15 Euro. Diákoknak (18 év felett) és nyugdíjasoknak éves kártyát 50%-os kedvezménnyel biztosítunk.

Olasóterem, Research Center des Belvedere, 2017

Gyakran kérdezik tőlem, hogy milyen érzés az osztrák főváros közepén álló barokk kastélyépület és annak csodálatos kertje mellett található könyvtárban dolgozni. Mindig azt válaszolom, hogy nagyon hálás. Hálás vagyok azért, hogy itt lehetek, és azért is, hogy 18 évesen helyesen döntöttem, és a nyelveket mindig is kifejezetten fontosnak tartottam tanulmányaim során. Hálás vagyok egykori tanárainknak, professzorainknak, akik megmutatták számomra a helyes utat, és támogattak egykor a Németországhoz kapcsolódó döntésemben, illetve megalapozták tudásuk átadásával a jövőmet.

Nem feladatom a jövő könyvtárosait arra biztatni, hogy hagyják el Magyarországot. Ugyanakkor tudom, hogy rajtam kívül is vannak olyan diákok és pályakezdő könyvtárosok, akik igenis kíváncsiak arra, hogyan működik egy könyvtári intézmény a határon túl. Nekik csak azt tudom mondani, érdemes kipróbálni magukat ezen a téren is, amihez a nyelvtudás az első és legfontosabb, amellett pedig az elhivatottság, az alázat és a kitartás viheti előre az embert. Fontos, hogy mindig hűek legyünk a kiválasztott célunkhoz – amely, végül is, bárhol a világban elérhető.

Az olvasóteremben. Előtte Klimt-kiállítási katalógusok

Jegyzet

További információkkal szolgál könyvtárunk honlapja: https://www.belvedere.at/bel_de/forschung/bibliothek

Mayer József

Életminőség – olvasás nélkül?¹

Közismert, hogy a tanulói teljesítményeket mérő legutóbbi PISA-vizsgálatokban a magyar tanulók eredményei nemzetközi összehasonlításban kedvezőtlen képet mutattak. Ezúttal ennek a probléma-együttesnek csak egyetlen aspektusával, a szövegértésben alacsony szinten teljesítő tanulókkal foglalkozunk.

„Hazánkban a szövegértési teljesítmény szempontjából leszakadó tanulói réteg aránya 27,5 százalék. A 2012-es 19,7 százalékhoz képest ez jelentős visszaesés. Azon résztvevők csoportját, ahol 22-30 százalék az alulteljesítő tanulók aránya, idetartozik hazánk is, az átlag alatt teljesítő országok alkotják: Litvánia (25,1 százalék), Luxemburg (25,6 százalék), Izrael (26,6 százalék), Görögország (27,3 százalék), Magyarország (27,5 százalék) és Chile (28,4 százalék) eredménye a 481–459pont közötti tartományban oszlik meg.”²

Az értékelés pontszámokhoz kötött teljesítményleírásokon alapult, amelyek arra szolgálnak, hogy megállapíthatóvá váljon, hogy a feladatokat megoldó tanuló értette-e, és ha igen, milyen mértékben a rendelkezésére álló szöveget.³ A szintleírások alapján az állapítható meg, hogy a legalsó két képességszintbe eső tanulók gyakorlatilag semmilyen érdemleges információt nem tudtak a szövegből hasznosítani, másképpen fogalmazva lényegében funkcionális analfabétáknak tekinthetők.

E cikk szándéka kettős. Egyrészt arra szeretne rámutatni, hogy az okok részben az iskolákban zajló tanítási stratégiákban keresendők, másrészt pedig arra, hogy a szóban forgó tanulók teljesítménye mögött egy régóta halmozódó, családhoz köthető „kulturális deficit” húzódik meg. A kettő együttes hatása nemcsak a tanulók iskolai kudarcaiban érethetők tetten, hanem abban is, hogy e hatás elkíséri őket felnőtt korukig. Az írás és olvasás terén mutatkozó hiányok nemcsak kedvezőtlen munkaerőpiaci pozíciókat eredményeznek, hanem azzal összefüggésben csekély társadalmi presztízst, sok esetben (akár mély) szegénységet és az átlaghoz képest rosszabb egészségügyi állapotot. E tényezők összességében kedvezőtlen hatást gyakorolnak az életminőség alakulására.

Az oktatás és a gazdaság kapcsolatát, egymásra hatását vizsgáló szakemberek között abban egyetértés mutatkozik, hogy a cél elsősorban az, hogy a tanulók lehetőség szerint minél hosszabb időtartamú (értékelhető eredményekkel járó) tanulási utat járjanak be, amely napjainkban gyakorlatilag az érettségi megszerzését jelenti.

- „...ma már vállalható cél csak az egységes érettségivel záruló 12 évfolyam célkitűzése lehet, amely vizsga letétele után bárki alkalmas egy szakma megtanulására, a jobb eredményt elérők pedig a felsőfokú tanulmányokra.”²⁴
- „A munkaerőpiacon az érettségivel rendelkezők sikeresebbek, foglalkoztatásuk magasabb, többet keresnek és kisebb arányban kényszerülnek segéd- és betanított munka végzésére.”²⁵

Az Európa 2020 Stratégia kihívásai

Az eddig elmondottaknak van egy másik aspektusa is. Az Európa 2020 Stratégia értelmében az uniós országoknak a jelzett időpontra teljesíteniük kell témánk szempontjából két fontos célkitűzést:

- a. A 20–64 éves korcsoportokba esők legalább 75%-ának munkahellyel kell(ene) rendelkeznie, illetve
- b. az iskolából kimaradók arányát 10% alá kell(ene) csökkenteni, és ezzel összefüggésben el kell(ene) érni, hogy az ifjabb generáció 40%-a rendelkezzen felsőoktatási oklevéllel. (A célok teljesülése jelentős mértékben hozzájárulna európai szinten ahhoz, hogy közel 20 millió fővel csökkenhet a szegénység kockázatának kitett lakosok száma.)

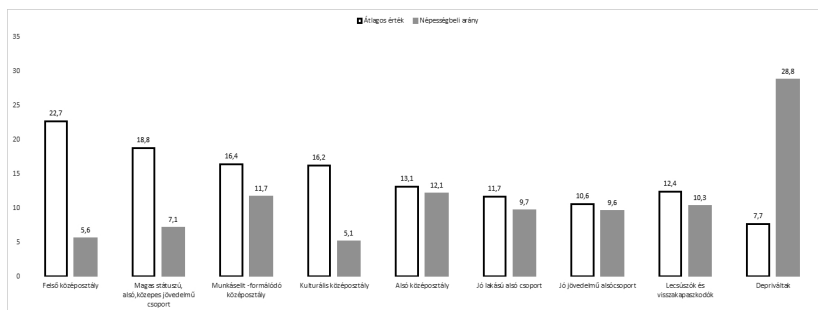
Nyilvánvaló, hogy a legnagyobb gondot a köznevelési rendszerben azok a tanulók jelentik, akik gyenge tanulmányi eredményeik miatt tanulási kudarcok sorozatát (tantárgyi bukások, évismétlés stb.) szenvedik el, és emiatt nemcsak a motivációt veszítik el a tanúlással kapcsolatban, hanem túlkorossá válva, a tankötelezettségi korhatárt elérve még az adott iskolafokozat befejezése előtt elhagyják az iskolát, a tanulás világát.

A tanulói kudarcok megítélésben bizonyos különbség észlelhető az angolszász világ és a hazai oktatásügy szakértői között. Az első esetben az otthonról hozott tudás elégtelensége és az eltérő kulturális háttérből adódó tanulói kudarcok esetében úgy ítélik meg, hogy a felelősség kérdésében az oktatási intézményeknek is részt kell vállalniuk (a diákok problémáira oda nem figyelő tantestületek, az „unalmas iskola” – frontális oktatás túlsúlya, a megfelelő kommunikáció hiánya a tanulókkal, a nem megfelelő tartalmú taneszközök stb.), addig Magyarországon a bajok forrásait sokkal inkább iskolán kívüli tényezőkben keresik (motiválatlan és agresszív viselkedésű tanulók, a tanulók előremenetele iránt nem érdeklődő, közömbös szülők, a hátrányos helyzetű tanulók magas aránya, vagy a középiskolák esetében az általános iskolai tanulásból fakadó hiányosságok stb.). Ezzel szemben a kutatások régóta rámutattak arra, hogy hasonlóan a nemzetközi tapasztalathoz, hazai tekintetben is felvetendő az iskola felelőssége.

A nem-olvasók rövid története

A rendszerváltást követő évtized végén végzett adatfelvétel már arról számolt be, hogy a hazai társadalom közel harmada depriválnak tekinthető. Nyilvánvaló, hogy az e kategóriába sorolt családok/személyek esetében nagy valószínűséggel feltehető, hogy a

mindennapi megélhetésért folytatott küzdelemben minden, ami a kulturális fogyasztással kapcsolatba hozható, az élet perifériájára vagy azon túl szorult.

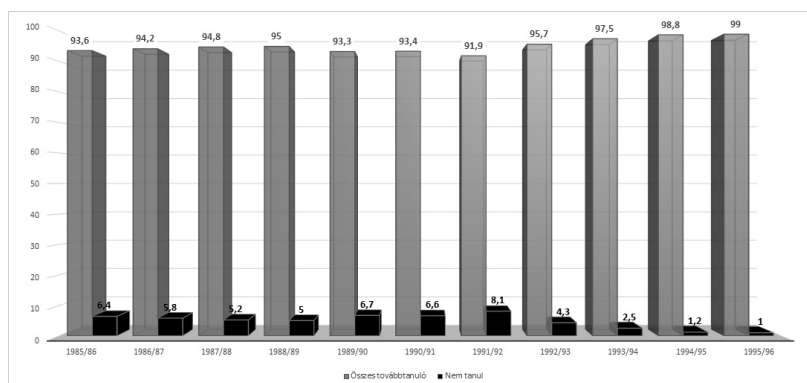

1. ábra Szociális csoportok 1999-ben

Forrás: Gazsó Ferenc – Laki László: *Fiatalok az újkapitalizmusban*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2004. 45.o.

Felmerül a kérdés, hogy kik alkothatták ezt a csoportot? Olyan heterogén összetételről van szó, amelyben az idősebb korcsoportok mellett az új munkaerőpiacon szerephez nem jutó, korszerűtlen szakmai végzettségük mellett megjelentek azok a fiatalok is, akik már a szocializmus utolsó évtizedében kerültek ki az iskolákból, ám mind abszolút, mind pedig relatív értelemben alacsony iskolázottságúaknak lehetett minősíteni őket.⁶

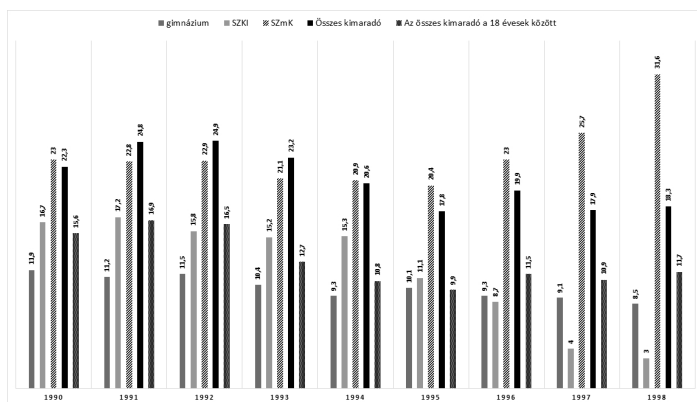
Az alábbi ábrán azt lehet látni, hogy éppen a piacgazdaság formálódása szempontjából kritikus időszakban az általános iskolát követően évente 1-7 százalékat tett ki azon tanulóknak az aránya, akik nem folytatták tanulmányaikat az általános iskolát követően.

2. ábra Az általános iskolát követően tovább nem tanulók 1985-1995 (%)

Forrás: saját szerkesztés (Adatok forrása: Oktatási évkönyvek- a mindenkor miniszteriumok évenkénti kiadványai, OM –EMMI)

A következő táblázatba azok kerültek, akik a 90-es években a középfokú intézményekből maradtak ki. Többségük elsősorban a szakmai képzést (is) nyújtó iskolákat hagyta el. A két bemutatott csoport közös vonása az, hogy – eltekintve azoktól, akik idővel további tanulmányokat folytattak – a statisztikákban alacsony végzettséggel szerepelnek.

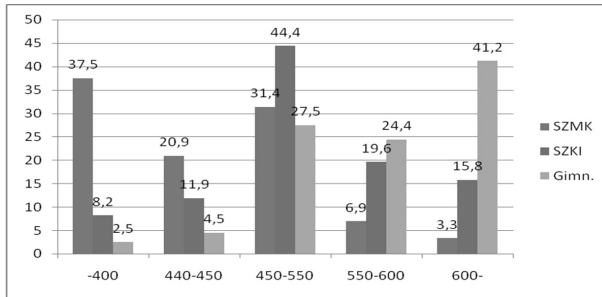
3. A középiskolákban kimaradók 1990 - 1998 (%)

Forrás: saját szerkesztés (Adatok forrása: Oktatási évkönyvek- a mindenkor miniszteriumok évenkénti kiadványai, OM –EMMI)

Jelen témánk szempontjából ennek azért van nagy jelentősége, mert közismert, hogy Magyarországon a szülők iskolai végzettségének számottevő hatása van gyermekük tanulmányaira. Az alacsony iskolázottságú családokban a tanulással kapcsolatos horizont alacsonyan helyezkedik el, azaz a szülői elvárások a gyermek iskolai teljesítményével kapcsolatban nem, vagy talán egy szinttel haladják meg azt, amit ők elértek.⁷

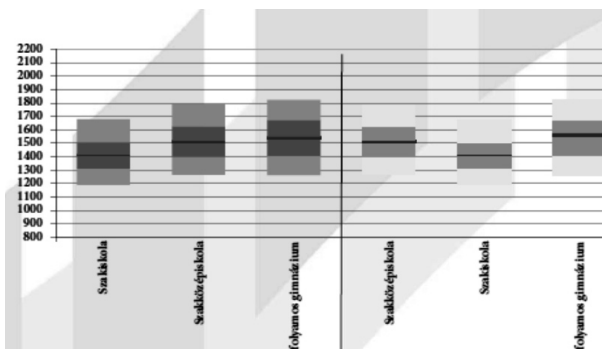
Egy másik fontos tényező, ami később kihat(hat) az iskolai teljesítményre, hogy a gyermek milyen nyelvet (nyelvhasználatot) sajátít el abban a családban, ahol felnő. A kevéssé iskolázottak esetében az ok – ami már saját tanulási sikereiknek is gátját képezte – éppen ebben keresendő. A családban használt nyelv szerényebb szókincse, egyszerűbb mondatszerkesztése stb. alkotja azt a nyelvi közeget, amit a gyermek elsajátít. Úgy is mondhatnánk, hogy a gyermek az anya nyelvét sajátítja el. Az eredeti nyelvi állapoton az segítene, ha idővel ezek a gyermekek olyan nyelvi közegbe kerülnének (pl. óvodától az érettségig /is/ nyújtó középiskoláig), ahol az alaprétgre olyan nyelvi regiszterek rakódna rá, amelyeket a magasan képzett családok használnak, illetve amelyeket a tanulás során, a kultúra elsajátításával lehet megszerezni. Éppen ez nem történik meg akkor, amikor – általában a hátrányos helyzetű családokban felnövekvő gyermekek – kimaradnak idő előtt az iskolából. A szülők és gyermekeik iskolai életútja abban válik egymáshoz hasonlóvá, hogy generációról generációra újratermelődik az alacsony iskolázottság. (Az iskolai kudarc „nyelvi előzményére”, ti. arra, hogy a tanulók nem értik a tankönyv nyelvezetét, a kutatások már régen rámutattak. A hazai iskolarendszer régóta nem képes hatékonyan kezelni ezt a problémát. A hátrányos helyzetű tanulók hátrányai iskoláztatásuk végére nagyobbak lesznek szerencsésebb helyzetű társaikkal szemben, mint az oktatás kezdetén. A tanulói teljesítményekben mutatkozó különbség leképeződése az iskolák közötti különbségeknek.)

A 20. század utolsó évtizedében mért tanulói teljesítmények pontosan ezt tükrözték. Az első átfogó hazai felmérések éppen azt mutatták, hogy az akkor szakmunkásképző intézményekbe járó tanulók között a tanulók több mint harmadánál lehetett ahhoz hasonló eredményt regisztrálni, amit fentebb a PISA-vizsgálat kapcsán bemutattunk. A méréskor 16–18 éves tanulók többségének ma már nyilvánvalóan családja van.

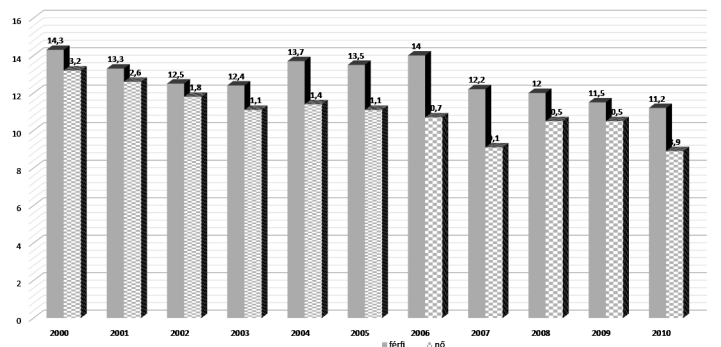
4. ábra A 16 éves tanulók létszámaránya a teljesítménycsoportokban az iskolatípusok szerint (%)
 Forrás: Monitor '95. A tanulók tudásának mérése. Szerkesztette: Vári Péter OKI, 1997. 164.o.

Valamivel több mint egy évtized múltán – már a kompetenciamérések korában – hasonló eredményt tapasztalunk. A szakiskolákba járó tanulók eredményei a legfontosabb műveltségterületeken továbbra is lényegesen rosszabbak, mint azoké, akik érettségét (is) nyújtó középiskolákba járnak. A többségében 16 év körüli tanulók esetében több korabeli kutatás is olyan problémákat jelzett, amelyek egy része *csak pedagógiai eszközökkel már nem volt kezelhető*.⁸ A budapesti iskolákban zajló agresszió-kutatás során nemcsak az vált egyértelművé, hogy a szakiskolákban e tekintetben is nagyon súlyos helyzet alakult ki, hanem az is, hogy mind a pedagógusok, mint pedig a megkérdezett diákok egy része is jelezte, hogy számos olyan tanuló van az osztályukban, akik *egyáltalán nem hajlandók semmit sem tanulni*. Az iskola – és az iskolán keresztül megszerezhető tudásnak és kultúrának – a totális elutasítása új jelenségnek számított. Mindez együtt járt azzal, amit a szakiskolának szentelt kutatás adatai mutattak, hogy számos olyan tanuló van, aki arra a kérdésre, hogy milyen gyakran olvas, úgy válaszolt, „soha”. Tehát itt nem az a kérdés, amit általában a különféle betűjelekkel jelzett generációk olvasási szokásai kapcsán emlegetnek, hogy ti. hogyan (és milyen eszközök igénybevételével) alakul át ez a fajta tevékenység, hanem az, hogyan tudnak majd az olvasási tevékenységet minden formában mellőző fiatalok beilleszkedni abba a társadalomba, amit akár információs, akár pedig tudás és/vagy digitális jelzőkkel illetünk.

5. ábra. A hátrányos helyzetű tanulók eredményei (2010)
 Forrás: A hátrányos helyzetű tanulók kompetenciamérések során elért eredményeinek elemzése.
 Expanszió Humán Tanácsadó, [é.n.] 29. o.

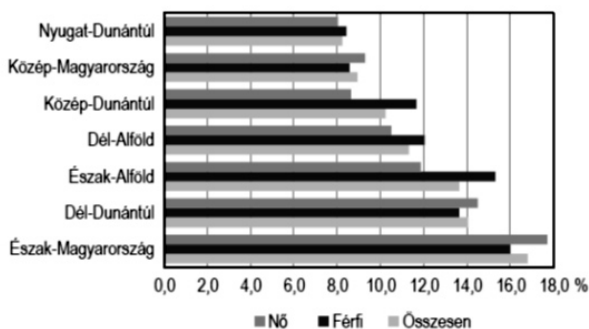
Ha az alábbi táblázat adatait vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy az új évezred első évtizedére is újratermelődött a társadalomban az alacsony iskolázottság. Noha itt nincsenek korcsoportos megoszlást bemutató adatok, látni fogjuk, hogy a százalékok mögött – amit sokan talán gondolnának – nemcsak az idősebb korcsoportok tagjai húzódnak meg, akiknek talán kevesebb lehetőségük volt az iskolai hiányosságok pótlására.⁹

6. ábra Az alapküvé végzettségüké néi megoszlása (%)
 Forrás: KSH éves statisztikák 2000-2010

A következő adatsor már napjainkba kalauzol bennünket. Azt tapasztalhatjuk, hogy mind az általános, mind pedig a középiskolákból továbbra is magas arányban távoznak a képzési idő befejezése előtt a tanulók. Ami különösen figyelmet érdemlő, a jelenség területi megoszlása. A mai Magyarország leghátrányosabb helyzetű régióiban jóval kedvezőtlenebb képet mutatnak az adatok. Itt nemcsak arról van szó, hogy ezekre a területekre koncentrálódik általában a szegénység, hanem arról is, hogy ebből következően az itt élő, többszörösen is hátrányos helyzetű családokban magas számban nőnek fel gyermekek. Más szóval, a gyermekszegénység tartós jelenléte önmagában komoly gátját képezi az eredményes tanulásnak, illetve a kulturális integrációnak.¹⁰ A szegénységgel együtt jár többféle deviancia is, így pl. az iskolák nem látogatása (a magas arányú igazolatlan órák száma), amelyek önmagukban is a tanulás ellen hatnak.¹¹

A korai iskolaelhagyók aránya nemek és régiók szerint, 2015

7. ábra
 Forrás: Statisztikai tükkör – oktatási adatok (2016.04.28), KSH

Összegzés

Az eddig elmondottak azt igyekeztek bemutatni, hogyan – és milyen okok miatt – alakult az elmúlt évtizedekben megszakíthatatlanul az alacsony iskolázottság újratermelődése Magyarországon. Amellett érveltünk, hogy ezzel a jelenséggel együtt jár az egyéni lét szintjén az életminőségnek a romlása, valamint – ettől nem elválaszthatatlan módon – a társadalmi dezintegráció veszélye. Az alábbi feladatlapok vizuálisan hozzák közel a tárgyalt problémát.

7. feladat. Írj a képek alapján rövid, magyar nyelvű fogalmazást a következő címmel: *Budapest turisztikai látványosságai, és munkavállalási lehetőségek a turizmusban.*

Elérhető pontszám: 10 pont

Elért pontszám: pont

7. feladat. Írj a képek alapján rövid, magyar nyelvű fogalmazást a következő címmel: *Budapest turisztikai látványosságai, és munkavállalási lehetőségek a turizmusban.*

Elérhető pontszám: 10 pont

Elért pontszám: pont

8. ábra Tanulói feladatlapok

Forrás: Korai iskolaelhagyók és újrakezdő tanulók OFI, 2016. Szerkesztette: Mayer József

Azt látjuk, hogy a tanulók – egyébként a példák nem extrémek – a kijelölt feladatokat nem tudták megoldani, és nem azért, mert a képek számukra nem voltak értelmezhetőek. Arról van szó, hogy a látottak kommentálásához nem áll rendelkezésükre egy alapvető eszköz, az írásnak a megfelelő szintű ismerete. Az írásképhez hasonló olvasási minőség kapcsolódik, bár ehhez most „akusztikai élményt” nem tudunk hozzákapcsolni. Ha lehetne, akkor igazolhatóvá válna, hogy a tanulók számára a betűk felismerése és azonosítása mellett azok összeolvasása is komoly erőfeszítést igényel. Mindaddig, amíg ez a tevékenység kimeríti a tanuló erőforrásait, nincs esély a szöveg tartalmi elemeinek a birtokbavételére, illetve az ahhoz kapcsolható saját gondolatok rögzítésére.

Jegyzetek

1. Az előadás az MKE 49. vándorgyűlésének Közkönyvtári Egylet – Gyermekkönyvtáros Szekciójában hangzott el.

2. PISA 2015 Összefoglaló jelentés Oktatási Hivatal, Budapest, 2016. Ostorics László, Szalay Balázs, Szepesi Ildikó, Vadász Csaba. 58.o.
3. Képességszint: 1/a Alsó ponthatás: 335 pont

Egy vagy több, egymástól független explicit információ visszakeresése; a szöveg fő témájának vagy a szerző szándékának a felismerése; egyszerű kapcsolatok felfedezése a szöveg és a hétköznapi tudáselemek között. A szükséges információ jellemzően feltűnő helyen van, versenyképes információ pedig szinte nincs. Az olvasó útmutatást kap ahhoz, hogy a szöveg és a feladat mely tényezőit vegye figyelembe. OECD: 93,5 százalék; Magyarország: 90,5 százalék

Képességszint 1/b Alsó ponthatás: 262

Egyetlen explicit és feltűnő helyen található információ visszakeresése rövid, nyelvtanilag egyszerű és ismerős témájú, illetve típusú szövegben, amely leggyakrabban elbeszélés vagy egyszerű lista. A szöveg számos olyan elemet tartalmaz, amelyre az olvasó támaszkodhat: ismétléseket, képeket vagy ismerős szimbólumokat. Nagyon kevés a versenyképes információ. Az értelmezés az összefüggő információk közötti kapcsolat felismerésére korlátozódik. OECD: 98,7 százalék; Magyarország: 98,6 százalék, i.m. 59. o.

4. Csapó Benő: Az emberfők kiművelése – a tanulás hatalma. ÉS, 2015.06.26. 8–9. o.
5. Hajdú Tamás – Hermann Zoltán – Horn Dániel – Kertesi Gábor – Kézdi Gábor – Köllő János – Varga Júlia: Az érettségi védelmében. Budapesti Munkagazdasági Füzetek. BWP-2015/1, 3. o.
6. Abszolút értelemben alacsonyán iskolázottnak azt tekinthetjük, akik nem, vagy csak éppen elvégezték az általános iskolát. Relatív alacsony iskolázottságú az, akinek a középfokú végzettséggel/képzettséggel rendelkezik, de a végzettség korszerűtlensége (tipikusan ilyenek tekinthetők pl. a 90-es évek során szakiskolákat végzett varrónők) miatt nem tudnak bekerülni a munkaerőpiacra.
7. Természetesen vannak kivételek. Éppen a szóban forgó helyzetben igyekeztek segíteni az olyan típusú programok, mint az Útravaló, vagy az Arany János Tehetséggondozó Programok.
8. Lásd ezekhez: Mayer József: Iskolaelhagyók. Taní-tani. 44. sz. 2008/1. 20–27. o., Frontvonalban FPPTI, 2008. (Szerkesztette: Mayer József), Glosszárrium (100 000 szó a szakiskoláról) OFI, 2009 (Szerkesztette: Mayer József)
9. Itt érdemes megjegyezni azt, hogy ezek az adatok nem mutatnak kedvezőtlenebb képet, abban jelentős szerepet játszott az iskolarendszerű felnőttoktatás, amely 1945 óta százeken mérhető felnőttet segített ahhoz, hogy magasabb iskolai végzettség birtokába jusson. Lásd ehhez: Mayer József: Korai iskolaelhagyók és újrakezdő tanulók (Az iskolai lemorzsolódás, mint (oktatás)(politikai) és szakmai probléma (1945-1965). Kapocs, 2016/4. 43–62. o.
10. A helyzet megoldására tett egyik szakmai kísérletet az egész napos iskola programjának a fejlesztése jelentette. Lásd ehhez: Egész nap az iskolában? (Egy fejlesztés anatómiája) OFI, 2015. Szerkesztette: Kovács Erika – Mayer József, különösen a 123–132.o.
11. Lásd ehhez: A közoktatás indikátorrendszere 2015 MTA – KRTRK – KTI. Szerkesztette: Varga Júlia (különösen: C3.11.2. ábra)

„Hézagpótló ellensúly”

Milyen elcsépelet kifejezés: hiánypótló kiadvány! Pedig, ha létezik hiánypótló kézikönyv, akkor ez, a XX. század magyar irodalomtörténetét átfogó monográfia és szöveggyűjtemény csakugyan az. Összeállítását legalább két szempont indokolta. Az első és alapvető történelmi tény, hogy 1920 óta a hazai és a nemzeti irodalom korántsem azonos fogalmak, hiszen Trianon után az elcsatolt területeken – kiváltképp a nagy hagyományú Erdélyben – igen jelentős magyar irodalom bontakozott ki, ugyanakkor a külhoni magyar irodalomról a honi közvélemény alig-alig kapott tájékoztatást, vagy ilyen-olyan elfogultságok miatt torzképet közvetítettek róla. A második ok ideológiai-esztétikai: arról van szó, hogy a XX. század elején megjelent *Nyugat*, amely kétségtelenül az irodalmi modernség megtestesítője volt, nemcsak termékenyítőleg hatott irodalmunk fejlődésére, de torzítólag is. Éspedig azzal, hogy a nyugatos írók és mecénatúrája kisajátította a maga számára az irodalom megújításának érdemét, sajátjének tulajdonította a progressziót és a magasrendű esztétikumot, minden más irányzatot avítottak és provinciálisnak minősített. Ez a minősítés az egész évszázadon át végigkísérte a magyar irodalomtörténet értékszemléletét, olyannyira, hogy a legutóbbi időszak nagy összefoglalása, a Szegedy-Maszák Mihály és Veres András szerkesztette *A magyar irodalom története I-III.* (2007) is ezt a szemléletet képviseli és közvetíti, miközben negligálja a konzervatív fölfogású, nemzeti elkötelezettségű, népi ihletésű és küldetésudatú irodalmi irányzatokat és alkotóikat. Ezzel szemben e szóban forgó kézikönyv szerkesztője, Takaró Mihály szerint a XX. század magyar irodalmában legalább három egyenrangú irányzat élt. Az első az alapvetően liberális fölfogású *Nyugat* (1908-1941) és folytatóinak iránya; a második a keresztény-nemzeti-konzervatív pólus, amit a Herczeg Ferenc-féle *Új Idők* (1894-1944) reprezentált; a harmadik pólus pedig az erdélyi magyar irodalom, amit a két világháború között a *Pásztorújság* (1921-1941) és az *Erdélyi Helikon* (1928-1941) képviselt. E fölfogásnak megfelelően a kézikönyv és szöveggyűjtemény együttese az utóbbi két – eleddig mellőzött, röviden és sokszor lebecsülően elintézt – irányzatot mutatja be, csakugyan hézagpótló módon.

A kötet első fő része, az *Irodalomtörténeti kézikönyv* három időmetszetben tárgyalja a magyarországi és határon túli – ezen belül legnagyobb terjedelemben az erdélyi – magyar irodalom történetét: a trianoni döntéstől a második világháború végéig (1920-1945), a háború végétől a rendszerváltozásig (1945-1990), és mintegy függetlenül a rendszerváltozástól az ezredfordulóig eltelt évtizedet, e periódusok irodalomtörténeti fejleményeit, eszmei-esztétikai irányzatait, fontos alkotóit és meghatározó műveiket. A főnti korszakhatárok természetesen az egész kelet-közép-európai térségre érvényesek,

így semmiféle időeltolódással nem kell számolni a hazai és a külföldi korszakhatárok esetében. Valamennyi korszak- és területi fejezet az adott kor politikátörténeti, ideológiai háttérének bemutatásával kezdődik, szó esik a kánonképzésről, az irodalmi értékrendek kialakulásáról és megszilárdulásáról, a szellemi csoportosulások föllállításáról és orgánumaikról, a korszakra és a területre jellemző nagyobb hatású irodalmon kívüli és belüli folyamatok egészéről. Ezután a szerzők kiemelik néhány olyan alkotót és életművet, akik és amelyek reprezentálják a korszakot, és akikről és amelyekről a korábbi irodalomtörténetek „megfeledkeztek”, akiket többnyire ideológiai okokból mellőzött az utókor, netán féloldalasan értékelt. Például az 1920 és 1945 közötti hazai irodalom reprezentánsaként szerepel Herczeg Ferenc és lapja, az *Új Idők*, azután Tormay Cécile és a *Napkelet* folyóirat, valamint Zilahy Lajos, Szabó Dezső és Sinka István. A két világháború közötti erdélyi magyar irodalom palettája ennél is színesebb, hiszen alfejezetet kapott Áprily Lajos, Tompa László, Reményik Sándor, Dsida Jenő, Kós Károly, Kuncz Aladár, Nyíró József, Bánffy Miklós, Wass Albert és Tamási Áron. Vagyis a szélsőbaloldali írókon, a *Korunk* folyóirat körén kívül szinte az összes eszmei irányzat képviselői számba vettek. Érdekes módon az 1920 és 1945 közötti időszakra vonatkozóan külön-külön területi alfejezetet kap Kárpátalja és Felvidék, amit sem formai, sem tartalmi szempontok nem indokolnak, hiszen Kárpátalja (akkori szóhasználattal Ruszinszkó) a Csehszlovák Köztársaság része volt a Felvidékkel együtt, ráadásul néhány helyi jelentőségű alkotón (Simon Menyhért, Tamás Mihály, Sáfáry László) kívül ez a tartomány semmiféle önálló irodalmi entitást nem képviselt. Ugyanakkor a másik országrész, Felvidék mindössze néhány oldalas vázlatot érdemelt a szerzők szerint.

Az 1945 és 1990 közötti magyarországi irodalom áttekintését olyan költők nevei fémjelzik, mint Illyés Gyula, Weöres Sándor, Rónay György, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Nagy László, Fodor András, Juhász Ferenc, Csoóri Sándor, Utassy József, Nagy Gáspár, és olyan prózaírók, mint Németh László, Szabó Magda, Mándy Iván, Mészöly Miklós és Sánta Ferenc – ugyancsak széles ideológiai-szellemi spektrumot tükrözve. A II. világháború utáni évtizedek földolgozott anyagába Erdély és Felvidék mellett bekerült a hajdani Jugoszlávia, azaz Délvidék magyar irodalmának tárgyalása is, olyan alkotók kiemelésével, mint Fehér Ferenc, Németh István, Gion Nándor, Podolszki József, Varga Zoltán vagy Dudás Károly. A névsorokból is kiolvasható, hogy a különböző korszakok és területi egységek magyar irodalomtörténetét földolgozó fejezetek jócskán eltérnek egymástól abban a tekintetben, milyen mértékben fogják át ideológiai-szellemi spektrumát, irányzatainak teljességét, illetve milyen mélységben tárják föl az adott időszak és területi egység irodalmi életét. Jól kidolgozott monográfia-fejezetek váltakoznak elnagyolt összefoglalásokkal.

A harmadik, a rendszerváltozás utáni korszak rövidebb és áttekintő jellegű tárgyalásakor a fejezetek szerzői inkább csak a jellemző folyamatok megragadására törekszenek, trendeket, irányzatokat, alkotói csoportosulásokat jellemeznek, semmint életműveket, egyéni pályákat értékelnek. Ez érthető is, hiszen a lezáratlan életművek még alakulóban vannak, képlékenyek, továbbá az irodalomtörténeti távlat hiánya is nehezíti a szerzők dolgát.

A kötet második nagy egysége, a csaknem 400 oldalas *Szöveggyűjtemény* a monográfia-részben megjelenített szerzőktől közöl verseket, kisprózákat, műrészleteket, egyszóval szemelvényeket – ugyancsak területi tagolású részekben, fejezetekben, és ugyancsak a

Trianontól napjainkig terjedő időben. Az elmúlt csaknem száz esztendő olyan irodalmi alkotásai, illetve műrészelei kerültek ide együvé, amelyeket részint a marxista irodalomszemlélet mellőzött, részint a rendszerváltozás utáni korszak fősodratú, liberális irodalomfelfogása negligált, vagy csekély figyelemre méltatott. Ahogy szükséges és ahogy illik egy ilyesfajta kiadványhoz, jelentős *Szakirodalmi bibliográfia* is tartozik a kötethez, például Felvidék vonatkozásában szembeszökő hiányokkal.

A vaskos kiadványt – a monográfia és a szöveggyűjtemény együttesét – nyilván nagyon különböző szempontok szerint lehet értékelni, túl azon, hogy elkelt volna az egységesebb, koherensebb szerkesztés. Lehet rá mondani, hogy némely fejezeteiben „féloldalas”, hiszen elsősorban a konzervatív, nemzeti vagy népi elkötelezettségű irodalom irányát és alkotóit reprezentálja. Ugyanakkor lehet azt is mondani rá, hogy éppen az előző évtizedek értékelésének, minősítésének egyoldalúságát ellensúlyozza. Kétségbe lehet vonni az efféle ellensúlyt képező kiadványok létjogát, bár addig aligha, amíg főként az elmúlt fél évszázad egyoldalúságai kétségtelenül fennállnak és ma is hatnak. Csak azt nem érdemes kétségbe vonni, amit a XX. század egyik legjelentősebb irodalomtudósa, Horváth János mondott: „Mert hisz’ a mi kérdésünk csak az lehet, mikor mit tartottak irodalomnak, nem az, hogy mi mit tartunk annak.” Magyarán mégis csak az tűnik föl objektívebb, kiegyensúlyozottabb, kerekesebb irodalomszemléletnek, amely abból indul ki, hogy az adott kor miképp vélekedett az élő irodalomról, miképp értékelte a kortárs szerzőket, és nem abból, hogy egy-egy ideológiai örökség letéteményesei miképp ítélnék visszamenőleg. És bár hosszú évtizedek irodalmi értékelése a *Nyugat* hagyományát tekintette elsősorban az irodalmi progresszió letéteményesének, azért nem árt tudni, hogy a korszakban az érdeklődés igen csekély volt iránta; gyöngébb években a folyóirat példányszáma nem érte el a 3K-ét...

Kárpát-medencei magyar irodalom 1920-tól az ezredfordulójáig. Irodalomtörténeti kézikönyv és szöveggyűjtemény. Szerk. Takaró Mihály. [Somorja]: Méry Ratio, 2017. 792 p.

Mezey László Miklós